Huygens Institute - Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW)

Citation:

J. Roël, Levensbericht G. de Vries Az, in:
Jaarboek, 1900, Amsterdam, pp. 41-107

This PDF was made on 24 September 2010, from the 'Digital Library' of the Dutch History of Science Web Center (www.dwc.knaw.nl) > 'Digital Library > Proceedings of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW), http://www.digitallibrary.nl'

Mr. GERRIT DE VRIES Azn.

Mijne Heeren!

De door onzen hooggeachten Voorzitter mij opgedragen taak om het leven en werken te schetsen van ons overleden (rustend) medelid nu wijlen zijne Excellentie den Minister van Staat, Staatsraad in buitengewonen dienst, Mr. Gerrit de Vries Azn., werd door mij met erkentelijkheid, zij het ook niet dan met weemoed, aanvaard.

Het is dan ook in werkelijkheid een voorrecht in dezen kring den staatsman te mogen herdenken, die meer dan eene halve eeuw met inspanning van alle de hem geschonken krachten en gaven Volk en Vorst heeft gediend; den klassiek gevormden, door studie en practijk gelijkelijk gerijpten, geleerde, wiens talrijke werken en geschriften, zonder onderscheid, de kenmerken dragen der echte wetenschap: grondigheid en bescheidenheid; maar bovenal den beminnelijken man, wiens geheele persoonlijkheid als staatsburger, huisvader en vriend, ons, bij de mare van zijn verscheiden, als van zelf het

„Multis ille bonis flebilis occidit"

op de lippen bracht.

De waarde en beteekenis van deze opdracht werd voor mij persoonlijk nog verhoogd door eene dubbele omstandigheid. Vooréérst, omdat bij het doorbladeren van dit levensboek zich aan mij schier onophoudelijk herinneringen opdeden aan zóóvelen, die ik in mijne jeugd of jongelingsjaren mocht leeren kennen en hoogachten; allerméést wel aan mijn eigen onvergetelijken Vader, die eene reeks

van jaren, in onderscheiden betrekking, nu eens onder, dàn weder boven, maar altijd mèt en nevens De Vries werkzaam was, en bij voortduring met hechte vriendschapsbanden aan dezen verbonden is gebleven. Ten andere: omdat ik in 1872, grootendeels door zijn steun, van uit een ander Gewest tot het Griffierschap der Staten van Zuid-Holland geroepen, sinds dien ook zelf op zijn degelijke kennis, rijke ervaring en beproefde vriendschap — ik erken dit met dankbaarheid — nooit te vergeefs een beroep heb gedaan. Voor mij was de samenstelling van dit levensbericht dan ook niet alleen een voorrecht, maar tevens eene daad van pieteit.

Evenwel, Mijne Heeren, deze voor mij om de bovenvermelde en ook andere redenen zoo welkome opdracht, had toch ook eene keerzijde in de bezorgdheid, reeds van den aanvang af en bij de volbrenging mijner taak in steeds klimmende mate bij mij opgewekt, dat ik niet zoude voldoen aan de eischen welke door de vereerders van De Vries aan hem, die zijn levensbeeld zoude schetsen, met recht zouden worden gesteld.

Meer dan iemand overtuigd van het gebrekkige en onvolledige aan mijn arbeid verbonden, wensch ik dan ook te beginnen met een beroep te doen op de toegevendheid in het bijzonder van zijne naaste betrekkingen, van welke het mij een groot voorrecht is op dit oogenblik verscheidenen in ons midden te hebben mogen zien plaats nemen; maar daarnevens ook op die van al zijne vrienden, in ruimer of enger kring.

Mogen hunne persoonlijke herinneringen strekken om aan te vullen waar ik tekort schoot, om te verbeteren, waar ik mocht hebben gefaald.

Het schijnt mij onnoodig in bijzonderheden te schetsen in welken huiselijken kring Gerrit de Vries op 22 Februari 1818 werd geboren; in het levensbericht aangaande zijnen ongeveer drie jaren jongeren broeder, Matthias — geboren 9 November 1820 — ten behoeve dezer Academie bewerkt door ons geacht medelid dr. J. Verdam [1]), alsmede in dat ten behoeve van de Nederlandsche Maatschappij van Letterkunde te Leiden, van de hand van ons geacht medelid Dr. Kluyver [2]), is zulks reeds uitnemend geschied.

---

[1]) Jaarboek 1892 blz. 78—126.
[2]) Levensberichten 1892—1893.

Ik volsta dan ook met te herinneren dat zijn vader, ABRAHAM DE VRIES, wiens eerbiedwekkende persoonlijkheid ook naar mijn eigen, schoon oppervlakkige, herinnering, in het Jaarboek der Nederlandsche Maatschappij van Letterkunde te Leiden van 1863 zoo naar waarde door Ds. SEPP werd geschetst [1]) — hij overleed in 1862 op 89 jarigen leeftijd — Predikant der Doopsgezinde gemeente te Haarlem, evenzeer vertrouwd met de klassieke als met de Nederlandsche taal- en letterkunde, lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, en door den Senaat der Leidsche Hoogeschool honoris causa met het Doctoraat in de letteren vereerd, bij herhaling, doch te vergeefs, tot een academischen leerstoel werd geroepen. Zijne moeder, HILLEGONDA VAN GEUNS, afstammende uit een geslacht tot hetwelk mannen behoorden, beroemd geworden in verschillende vakken van wetenschap, was zelve een hoogst ontwikkelde vrouw, die tevens als een toonbeeld mocht gelden der echt Hollandsche zorgvolle en liefderijke huismoeder.

DE VRIES hechtte blijkbaar veel aan de herinneringen uit zijne jeugd, en tal van bescheiden — ook voor een ander minbeteekenende — daartoe betrekkelijk, zijn door hem zorgvuldig bewaard; het zoude echter ongetwijfeld allerminst met zijn wenschen overeenkomen indien ik daarvan een breedvoerig relaas gaf, weshalve ik mij bepaal tot het navolgende.

Evenals zijn broeder, MATTHIAS, genoot hij eerst onderwijs van meester PRINSEN, den vermaarden paedagoog, die de beste Hollandsche school onder zijne leiding had, welke in de eerste helft dezer eeuw te Haarlem bestond, en van wiens persoon en onderwijs vrij uitvoerig gewag wordt gemaakt in Hildebrand's: „Na vijftig jaren". Daarna bezocht hij de wijd en zijd bekende zoogenaamde Fransche school van VAN DEN HULL, waar voortreffelijk onderwijs werd gegeven, tot hij in 1829 — zijn broeder drie jaren later — tot de Latijnsche school overging.

Waar ik sprak van de Latijnsche school, is dit eigenlijk niet geheel juist; destijds stonden te Haarlem zelfstandig nevens elkander, ofschoon door de gymnasiasten tegelijkertijd bezocht, de Latijnsche school, waar hoofdzakelijk onderwijs werd gegeven in Latijn, Grieksch en daaraan verwante vakken; en het „Instituut der fraaie Wetenschappen" meer in het bijzonder bestemd voor onderwijs in wiskunde, aardrijkskunde, geschiedenis en moderne talen. Beide instellingen stonden onder hetzelfde curatorium, maar

[1]) Levensberichten 1862—1863, blz. 158, enz.

onder een afzonderlijk hoofd, zijnde Dr. J. VENHUIZEN PEERLKAMP destijds rector der Latijnsche school en de heer N. J. STEVENS, directeur van het Instituut.

Op het getuigschrift eigenhandig door zijn vader, curator van de Latijnsche school en van het Instituut, geschreven, waarbij DE VRIES „Summa cum laude ad academicas lectiones quam honori-„ficentissime" werd bevorderd, staan de namen PEERLKAMP en STEVENS dan ook broederlijk nevens elkander.

Meerdere bijzonderheden omtrent oorsprong, samenhang en geschiedenis van gemelde inrichtingen van onderwijs zijn overigens te vinden in het werk van Dr. HOFFMANN, tot voor korten tijd rector van het Gymnasium te Haarlem, getiteld: „Beknopte Geschiedenis van het Gymnasium te Haarlem".

De oratie welke hij, more majorum, op 24 Juni 1834 bij het verlaten van het gymnasium uitsprak, had tot onderwerp „Harlemum gratissima Musarum sedes, Carmen Elegiacum", en aan de bewerking daarvan knoopt zich de navolgende bijzonderheid vast.

Gelijk bereids werd herinnerd was zijn vader een zeer klassiek ontwikkeld man, die persoonlijk aan zijn zonen onderwijs in grieksch en latijn gaf; en toen nu zijn zoon GERRIT op ruim 16-jarigen leeftijd tot de Hoogeschool zou worden bevorderd, wenschte zijn vader dat hij zijn oratie in latijnsche dichtmaat zoude houden. De eerste proef door den zoon vervaardigd, beviel den vader-curator echter zóó weinig, dat deze, na inzage, die teruggaf, zeggende: „het spijt mij zeer; ik had gedacht dat gij het wel zoudt kunnen doen; maar dit deugt niets; doe het nu maar in proza". Dit kwam het eergevoel van DE VRIES te nà, hij beproefde het nogmaals en had toen de voldoening, dat zijn werk 's vaders volle goedkeuring konde verwerven; alsmede dat de dichter-curator J. VAN WALRÉ hem, in dichtmaat, daarvoor lof toebracht en in de Nederlandsche Muzen-Almanak van 1835, als vrije navolging, een fragment van voormeld „Carmen Elegiacum" deed opnemen.

Dat hij op reeds zoo jeugdigen leeftijd zijne gymnasiale loopbaan had volbracht, was ten deele mede het gevolg van zijn opvoeding met den wat ouderen MINNE BAKKER uit Friesland, die bij zijne ouders inwoonde en met wiens persoon en gezin hij overigens steeds vriendschappelijke betrekkingen is blijven onderhouden.

Op 14 Augustus 1834 dan, werd DE VRIES bij den rector-magnificus der Leidsche Hoogeschool als student in de rechten ingeschreven. Hij zelf gevoelde aanvankelijk eigenlijk meer neiging tot de studie in de letteren, waarin hij dan ook op 10 September 1836 den graad van candidaat verwierf en de band, die tusschen

hem en zijn' voormaligen rector VENHUIZEN PEERLKAMP had bestaan, leidde er ongetwijfeld toe, dat diens broeder Dr. HOFFMANN PEERLKAMP, hoogleeraar in de letteren te Leiden, zich nauw tot hem aangetrokken gevoelde. Overeenkomstig den wensch zijns vaders studeerde hij, na zijn candidaats in de letteren, eerst in de rechten en vervolgde, na zijne promotie daarin, zijne studie in de letteren met het gevolg, dat hij — zij het dan ook na een vrij groote tusschenruimte — het doctoraat in beide vakken verwierf.

Op welke wijze hij zich op zijne studiën toelegde blijkt — behalve uit de steeds summa cum laude afgelegde examina, uit talrijke civiel- of staatsrechtelijke „theses" door hem op de bij artikel 71 van het Koninklijk Besluit d.d. 2 Augustus 1815 uitdrukkelijk in eere gehouden „Academische oefeningen van dispuut-collegien" verdedigd —, meer in het bijzonder door zijn antwoord op een prijsvraag door de Leidsche Universiteit in 1838 uitgeschreven, luidende: „Exponatur historia introducti in provincias, quas deinceps Respublica Belgii Uniti comprehendit, Iuris Romani".

Den 29sten December 1838 gaf de faculteit der rechtsgeleerdheid te Leiden bij eigenhandig schrijven van haren toenmaligen secretaris, Mr. J. R. THORBECKE, aan den candidaat in de rechten DE VRIES te kennen, dat de door hem ingezonden verhandeling de uitgeloofde gouden medaille was waardig gekeurd en als onderschrift in gemelden officieelen brief — het is het éérste spoor, dat ik aantrof aangaande de nauwe betrekking, die in latere jaren voortdurend tusschen THORBECKE en DE VRIES heeft bestaan — staat het navolgende: „Na aldus officiëel te hebben geschreven wensch ik u, amice commilito, van mijnentwege met eene zoo heugelijke uitkomst hartelijk geluk. Betuig mijne bijzondere deelneming aan uwen waardigen vader. Kom mij zien, zoodra gij weder in de stad zijt en ik zal mij verblijden u mijne gevoelens nader te verklaren."

Daar het afdrukken van de bij de onderscheidene faculteiten behoorende verhandelingen in de Jaarboeken der Hoogescholen bij Koninklijk Besluit was afgeschaft, besloot DE VRIES, op den raad zijner leermeesters, om de zijne herzien en vermeerderd te doen strekken tot proefschrift voor zijne promotie in de rechten, welke op den 18den December 1839 publiek en met den hoogsten lof plaats had.

Het droeg denzelfden titel als bovenvermelde prijsvraag; was in het latijn gesteld en in drie deelen verdeeld.

Na eene inleiding waarin wordt gehandeld over de tijden die aan de heerschappij der Franken vooraf- en die daarmede gepaard gingen, wijst het eerste gedeelte aan hoe in den loop der 13de en 14de eeuw allengs het gemis aan een „gemeen recht" zich deed

gevoelen, bij het meer en meer in onbruik geraken van het Germaansch recht, gewoonlijk Saksisch recht genoemd; in weerwil der poging tot handhaving en ontwikkeling daarvan door den Saksischen schepen en raad EIKE of EPKO VON REPKOW gedaan door de samenstelling, ongeveer 1230, van den Saksenspiegel. Van de nadere bewerking met glossen van den Saksenspiegel, door JOHAN VON BUCH, in 1326, vond ik in de dissertatie geene vermelding [1]).

In het tweede gedeelte worden de redenen uiteengezet wáárom in den loop der 14de en 15de eeuw het Romeinsch recht als gemeen recht hier te lande werd aangenomen, zoodat daarnaar b.v. in het zoogenaamd Ommelander Verdrag van 1427, als naar „beschreven recht" wordt verwezen, terwijl eindelijk in het derde gedeelte de wijze wordt omschreven waarop die receptie van het Romeinsch recht hier te lande heeft plaats gehad.

Van de stellingen trok de XXste mijne aandacht, luidende: „Caveat legislator ne puerorum et mulierum in officinis opera moribus et sanitati noceat". Het zoude nog 35 jaren duren voor dat de wet VAN HOUTEN van den 19den September 1874 (Staatsblad n° 130) tot bescherming van kinderen overging; en juist 50 jaren voor dat eene wet — die van 5 Mei 1889 (Staatsblad n° 48) — eene paragraaf bevatte, die bijna als eene Hollandsche vertaling van voormelde stelling ware te beschouwen: „Van den arbeid van jeugdige personen en van vrouwen."

In 1839 klonk zoodanige stelling zeker nog al sociaal-progressief!

Eene buitengewoon gunstige recensie van deze dissertatie bevatte het W. v. h. R. van 27 Januari 1840 n° 70, en mij trof daarin meer in het bijzonder de navolgende opmerking.

„De schrijver behoort kennelijk tot de school, die zich sedert „eenige jaren onder de leiding van den hoogleeraar THORBECKE, te „Leiden ontwikkelt, en die de rechts- en staatkundige instellingen „van ons vaderland reeds met zóó vele en voortreffelijke dissertatieën heeft opgehelderd."

Hoezeer is DE VRIES nà zijn proefschrift op dien weg voortgegaan!

Aan het slot zijner dissertatie was afgedrukt een jubelzang d.d. 8 Februari 1839 van zijn broeder MATTHIAS, litt. hum. stud „ad fratrem carissimum G. DE VRIES ABR. fil. quum ex honesto certamine literario in academia lugduno-batava victor discederet.

Met zijne promotie in de rechten op 18 December 1839, wel-

[1]) Vgl. omtrent den Saksenspiegel o. a.: Mr. LINTELO Baron DE GEER VAN JUTPHAAS „De Saksenspiegel in Nederland', 1888 1ste en 2e stuk.

haast gevolgd door zijne inschrijving als advocaat bij de rechtbank te Haarlem, op 25 Februari 1840, eindigde echter zijne academische loopbaan niet.

Gelijk ik bereids hierboven aangaf had hij op 10 September 1836 het candidaats-examen in de letteren afgelegd, welke studie hij na zijne promotie in de rechten weder opvatte met het gevolg, dat hij op 17 Juni 1842 privaat maar met den hoogsten lof ook in de letteren den doctors-titel verwierf, na verdediging van een proefschrift: „de foenoris nautici contractu jure attico".

Zijne vertraagde promotie in de letteren lichtte hij in de voorrede daarvan aldus toe:

„Relicta Academia causarum in foro agendarum occupatione, „aliisque rebus multis factum est, ut aliquoties per satis magnum „temporis spatium a conscribendi speciminis opera avocarer. Tamen „intermissa instaurare, quam inchoata relinquere malui", en zijne promotie in de letteren zelve aldus: „in eo hoc maxime spectans „ut appareret quam arcto inter se literarum et jurisprudentiae studia „contineantur vinculo, quantum alteri ex altero petendum sit adju- „mentum".

Wie uit de bovenstaande mededeelingen aangaande zijn studententijd zoude meenen te moeten opmaken, dat De Vries aan de eigenlijke studentenwereld vreemd is gebleven, zoude zich niet weinig bedriegen. Twee feiten slechts om het tegendeel te bewijzen: Op 8 Mei 1839 werd hij door zijn medeleden der Juridische Faculteit gekozen tot hun afgevaardigde in het Collegium Supremum en op 25 Februari te voren was hij door Burgemeester en Wethouders van Leiden benoemd tot student-lid der sub-commissie voor weldadigheid aldaar.

Met zijne promotie in de letteren sloot zich zijne academische loopbaan op glansrijke wijze af; zoodat het dan ook geen wonder is, dat op den 18den December 1889 de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aan de Rijks-Universiteit te Leiden hem hulde bracht, bij de herdenking van den dag, waarop hij voor 50 jaren het doctoraat in het Romeinsch- en hedendaagsch recht verwierf en hem dank toebracht „voor alles wat door hem in het belang van „het recht en van den Staat en tot opbouwing en ontwikkeling „van de wetenschappen, welke de Juridische Faculteit is geroepen te „vertegenwoordigen, op zoo voortreffelijke wijze door woord en „schrift is tot stand gebracht."

Ook het W. v. h. R. van 18 December 1889 (n° 5798) bracht den „grijzen Staatsdienaar en voortreffelijken jurist" toen een warme hulde.

Thans tot de zooveel mogelijk samengevatte beschrijving van zijn maatschappelijk leven, werken en streven overgaande, meen ik die het best in drie tijdperken te kunnen verdeelen.

Het eerste loopt van af zijne beëediging als advocaat op 25 Februari 1840 tot aan zijne benoeming op 13 Juli 1853 tot lid der Gedeputeerde Staten van Noord-Holland en omvat dus de periode van zijne rechtspractijk; het tweede van gemelden datum tot op 1 Juli 1862, toen hij wegens zijne benoeming tot lid van den Raad van State eervol ontslag verkreeg als griffier der Staten van Noord-Holland, het tijdperk dus der provinciale betrekkingen; en eindelijk het derde van af zijn eerste optreden als lid van den Staatsraad tot dat hij op 15 April 1898 zijne laatste openbare betrekking nederlegde, die van voorzitter der waterstaats-commissie en hem de laatste onderscheiding te beurt viel, gedurende zijn in eerbewijzen zoo rijk leven, door zijne benoeming tot Minister van Staat; het tijdperk der Staatsbetrekkingen.

Elk van deze drie tijdperken vervult ook een eigenaardige plaats in het leven van De Vries als publicist; zoodat het mogelijk is ook daarbij — althans in hoofdzaak — die onderscheiding in acht te nemen, waardoor de opneming van eene afzonderlijke rubriek, aan zijn geschriften gewijd, onnoodig wordt.

EERSTE TIJDPERK.

Rechtspractijk.

De jeugdige, juist 22-jarige, Doctor in de Rechten, op 25 Februari 1840 tot advocaat bij de Rechtbank te Haarlem toegelaten, mocht zich al spoedig in eene tamelijk drukke en met de jaren toenemende practijk verheugen. Een nog levend getuige van zijn gansche huiselijk en maatschappelijk leven — het hoog bejaard maar noch altijd ijverig werkzaam lid van Ged. Staten van Zuid-Holland, Mr. Blussé, tot mijn voldoening mede hier aanwezig — deelde mij dienaangaande mede, dat ofschoon bij de Haarlemsche Rechtbank de Amsterdamsche advocaten het meest pleitten, de jeugdige Haarlemsche advocaat De Vries ook zeer gezocht was. Hij zelf gebruikte hem de enkele malen, dat hij te Haarlem pleitte, ook als procureur o. a. in de bekende zaak d'Eerens betrekkelijk de droogmaking van den Dollard.

Ook stond hij de gemeente Haarlem terzijde in den strijd van September 1848 tot Juni 1851 gevoerd tusschen de Firma Joh. Enschedé en Zonen en de Haarlemsche Regeering over het recht tot uitgave der Oprechte Haarlemsche Courant en het voeren van het Stedelijk wapen, welke eindigde met een compromis in Juni 1851 tusschen beide partijen gesloten.

Mr. Sautijn Kluit, die in zijn geschrift, „de Haarlemsche Courant", in 1873 uitgegeven, zich geheel aan de zijde der firma Enschedé schaarde, daarbij als zijn gevoelen te kennen gevende dat, ware het in 1851 tot een rechtsgeding gekomen, dit bijna zeker in het voordeel dier firma zou zijn beslist en die weinig waarde toekende aan het advies ter zake dat de Amsterdamsche advocaat Mr. B. Donker Curtius op den 19den Mei 1849 ten voordeele van Haarlem uitbracht, getuigt omtrent dat van De Vries: „dat dit „zich onderscheidt door een zoodanige scherpzinnigheid, dat zelfs „de niet oppervlakkige lezer gevaar loopt in de strikken van het „geschiedkundig betoog verward te geraken, en den schrijver ge„wonnen spel te geven."

Schertsende placht De Vries wel eens naar aanleiding van dat geschil te zeggen: „ik was toen wèl in trek als Advocaat; want „juist had ik de behartiging der belangen van Haarlem op mij „genomen, toen de tegenpartij zich bij mij aanmeldde met verzoek „hare belangen te willen dienen!"

Bij Koninklijk Besluit van 5 October 1845 was hij benoemd tot Procureur bij de Rechtbank te Haarlem, welke betrekking door hem hoofdzakelijk om finantiëele redenen was begeerd. Zijne rechtspraktijk verhinderde echter niet dat hij zich ook op de studie van het Notariaat toelegde, zoodat hij dan ook op 5 Mei 1843 — nog geen jaar dus na zijne inmiddels ook plaats gehad hebbende promotie in de letteren — met goed gevolg zijn Candidaat-Notaris examen deed.

Hij gaf nog in hetzelfde jaar met zijn oom Mabé — aan wien hij zeer was gehecht, ook blijkens de opdracht van zijne juridische dissertatie — Notaris te Haarlem, uit een belangrijk werk: „de Wet op het Notariaat toegelicht".

De Vries stelde het Notariaat hoog, zoo zelfs dat hij nog in 1852 — gelukkig te vergeefs! — trachtte benoemd te worden tot Notaris te Haarlem, terwijl hij op 23 September 1876 den dank ontving der Broederschap van Notarissen voor zijne verdediging, als Lid der Tweede Kamer, van het Notariaat.

In zijn antwoord verklaarde hij: „ik heb het Notariaat van nabij „leeren kennen en hoogachten als eene der schoonste betrekkingen

„die in het maatschappelijk leven te vinden zijn en ik ben dan „ook ten volle overtuigd dat menig Notaris, vooral door het „bevorderen van den vrede in de familiën, zich wel geen schitte- „renden naam in de wereld verwerft, maar in stilte veel goeds „sticht, dat hem aanspraak geeft op de erkentelijkheid van alle „weldenkenden."

Hoe hoog De Vries reeds spoedig bij zijne medeburgers stond aangeschreven, blijkt mede uit de omstandigheid, dat hij reeds ter gelegenheid van de éérste verkiezing ingevolge de Wet van 6 Juli 1850 (Staatsblad N°. 39) en wel op $\frac{3}{17}$ September 1850 werd verkozen tot lid der Provinciale Staten van Noord-Holland, eene verkiezing welke den grond legde tot zijne verdere openbare loopbaan, en dus eigenlijk meer tot een volgend tijdperk behoort; terwijl hij mede reeds spoedig na de invoering der nieuwe Gemeentewet tot lid van den Raad van Haarlem werd verkozen.

In verband met laatstgemelde verkiezing wordt in het voorbijgaan opgemerkt, dat hij blijkbaar uit art. 51 der Grondwet, waarin van „*de Stad*" Amsterdam wordt gewaagd, geene bevoorrechte stelling voor deze afleidde door den naam van „*Stad*" uitgedrukt; immers zijn bericht van aanneming luidde: „Aan Burgemeester en Wethouders der „*Stad*" Haarlem."

Overigens wijdde hij zich gedurende dit tijdperk grootendeels aan zijne steeds toenemende rechts-practijk; maar dat ook de publieke zaak hem ter harte ging blijkt o. a.: uit zijne benoeming tot Curator van de Latijnsche school te Haarlem; uit de oprichting eener Volks-hulpbank, waartoe hij den stoot gaf; en uit zijne bemoeiingen in verband met de droogmaking van den Anna Paulownapolder, omtrent welke droogmaking het navolgende worde aangestipt.

In Maart 1845 vormde zich eene Maatschappij tot indijking van eene oppervlakte groot *5180* Hectaren in de nabijheid van het Nieuwediep, ten noorden en oosten begrensd door de Zuiderzee; ten westen door het Koegras; ten zuiden door de Zijpe en ten oosten door den Wieringerwaard, van welke maatschappij De Vries als secretaris optrad, evenals van de Maatschappij tot exploitatie van den Anna Paulownapolder, waarin eerstgemelde in 1847 overging.

Ofschoon het deze onderneming — felix quem faciunt aliena pericula cautum! — finantiëel niet voordeelig ging, want op 20 Augustus 1851 had executoriale verkoop der gronden plaats, zoo slaagde niettemin de droogmaking zelve goed, en trad De Vries

als penningmeester van den nieuwen ingestelden „Anna Paulowna polder" op.

Hoe zouden voorts ook door hem, den leerling en vurigen aanhanger van THORBECKE, de jaren 1840—1848 op staatkundig gebied niet zijn medegeleefd?

Bleef DE VRIES dus hoofdzakelijk voor de rechtspractijk werkzaam, de theorie liet hij evenmin varen.

Behalve zijn hierboven reeds vermeld werk omtrent het Notariaat, verschenen van zijn hand tal van bijdragen van civiel- en staatsrechtelijken aard in rechtsgeleerde werken opgenomen. Maar bovenal onderscheidde hij zich door de uitgave van zijn bekend werk: „de Wetgevende Macht der Plaatselijke besturen naar artikel 153 der Grondwet" waarvan de eerste uitgave op 9 Juni 1846 het licht zag, welke reeds op 17 October van datzelfde jaar door eene tweede oplaag werd gevolgd.

Het zij mij veroorloofd omtrent dit werk, welks streng wetenschappelijke waarde gevoegd bij de uitnemende practische strekking daarvan — het had in waarheid: le mérite de l'à propos! — den naam van den schrijver als publicist reeds dadelijk er voor goed vestigde, enkele beschouwingen, zoo kort mogelijk samengevat, ten beste te geven.

De Grondwetten van 1814/1815 hadden, zooals THORBECKE dit zoo schoon uitdrukte: „begrepen wat in zoovele nieuwerwetsche „Staten wordt miskend, dat onderscheid en zelfbestaan der leden, „met onderwerping aan het stelsel van één lichaam zeer wel ver„eenigbaar zijn."

Uit deze overweging was dan ook bijvoorbeeld aan de plaatselijke besturen de bevoegdheid gelaten de voor hunne huishoudelijke belangen vereischte plaatselijke verordeningen te maken, die echter niet met de algemeene wetten of het algemeen belang — de Grondwet van 1814 voegde er bij: „*der ingezetenen*" — mochten strijden."

„Maar — zooals THORBECKE elders opmerkte — tusschen de „verklaarde grondwettige beginselen en de practijk is nog een groote „afstand."

De lands-overheid trok zich maar al te dikwijls het werk der provinciale en gemeentelijke overheid, de provinciale zich dat der gemeentelijke aan en de verwarring was zóó groot dat hetzelfde onderwerp in verschillende provinciën hier door provinciale regle-

4*

menten en dáár door plaatselijke keuren was geregeld [1]) Maar ook het omgekeerde was het geval.

In strijd toch met de bepaling van art. 163 der toenmalige Grondwet volgens welke er een algemeen wetboek van burgerlijk recht, van koophandel, van lijfstraffelijk recht, van de samenstelling der rechterlijke macht en van de manier van procedeeren zoude zijn, liefhebberden de gemeentebesturen gaarne ook op het gebied van privaat en algemeen strafrecht.

Zoo bepaalde b.v. eene gemeentelijke verordening — noch wel door Gedeputeerde Staten doorgelaten — dat wanneer er tusschen huurders en verhuurders ten aanzien van het eindigen der huur, of de ontruiming van het gehuurde, geschillen ontstonden, deze niet door de rechterlijke macht maar door den veldwachter — desnoods gewapenderhand — zouden worden beslist en uitgemaakt; voor welk officie hij dan ook vanwege den eigenaar een douceur van *f* 1.50 moest ontvangen; terwijl elders ook op het gebied van het algemeen strafrecht werd getreden door de reglementeering wat *àl* en wat *niet* als diefstal zoude worden aangemerkt. Neemt men nu daarbij noch in aanmerking dat — zooals een scherpzinnig lid der balie, Mr. De Pinto, in zijne recensie van dit werk in Themis 1846 bladzijde $\frac{263}{282}$ aan De Vries toegaf — de balie bij hare soms heftige aanvallen op de plaatselijke wetgevers: „dikwijls meer geleid werd door de vrees voor misbruik dat onkundige en heerschzuchtige „bestuurders van de hun toevertrouwde macht zouden kunnen „maken, dan wel door het volle besef, dat hunne verordeningen „met de Grondwet in strijd waren"; en dat van den anderen kant de rechterlijke macht, de aangevallen keuren en reglementen meest in bescherming nemende, daarbij óók allerminst altijd een bepaald stelsel en vaste beginselen huldigde; dan was het zeker volkomen wáár wat voormelde heer De Pinto omtrent den toenmaligen toestand schetste: „dat de onzekere rechtstoestand, waarin de macht „der plaatselijke besturen verkeert, een zóó ruim veld laat voor „willekeur, misbruik en onbestemde beschouwingen en bespiegelin„gen, dat ieder gezag gemakkelijk èn in het algemeen èn zelfs voor „ieder bijzonder geval, datgene konde kiezen wat hèm het best te „pas komt en wat hetzij het best strookt met zijne bijzondere in„zichten, hetzij naar zijne wijze van zien in het algemeen belang „het meest wenschelijk is."

In dien stand van zaken moest de verschijning van een werk als

---

[1]) Olivier: Proeve over de beperkingen van den eigendom door het politierecht, bl. 21.

het thans behandelde, waarvan een ander recensent — de toenmalige substituut-officier van Justitie te Amsterdam, Mr. GODEFROI, — op zijne beurt getuigde [1]: „dat het zich onderscheidde door een „duidelijken stijl, eene bondige redeneering, eene grondige behan„deling van het onderwerp, eene nauwkeurige en oordeelkundige „aanwending van de resultaten der jurisprudentie", wel opgang en indruk maken.

Met betrekking tot den inhoud van dit ruim 300 bladzijden groote werk, bepaal ik mij overigens tot een drietal opmerkingen, verband houdende met den inhoud der niet lang daarna tot stand gekomen Gemeentewet van 1851. De eerste daarvan is de volgende:

De vraag stond destijds op den voorgrond, of de rechter bevoegd is de bepaling eener verordening buiten toepassing te laten als daarbij, naar zijn oordeel, over onderwerpen van algemeen of provinciaal belang wordt beschikt en zij mitsdien de grens overschrijdt van het „gemeentelijk huishoudelijk belang". De meeste der jeugdige juristen van dien tijd — GODEFROI, DE PINTO, OLIVIER, enz. — achtten zulks niet twijfelachtig en laatstgemelde was zelfs van oordeel — de bepaling van art. 121, 2e lid der Grondwet van 1887 (115, 2e lid van die van 1848) bestond toen nog niet — dat als omgekeerd eene wet trad op het gebied der gemeente-huishouding ook die wet „ten eenenmale krachteloos wordt." Het standpunt van DE VRIES was het volgende:

De rechter is bevoegd om die plaatselijke verordeningen waarbij *blijkbaar* over zaken van algemeen belang is beschikt, als strijdig met de Grondwet, onverbindend te verklaren; maar wanneer het slechts „*twijfelachtig*" is of eenig onderwerp méér voor algemeene dan voor plaatselijke regeling vatbaar zij te achten, mag de rechter dit niet beslissen. Art. 150 2e lid der Gemeentewet verwerpt duidelijk de onbeperkte bevoegdheid des rechters door eerstgemelde schrijvers voorgestaan, waar het luidt: „bij twijfel of eene verordening dat deed, verbindt zij totdat zij door den Koning is vernietigd.

Schaart het zich daarom geheel aan de zijde van DE VRIES, door de *voorwaardelijke* bevoegdheid des rechters aan te nemen?

Let men uitsluitend op de woorden „bij twijfel" — de eigen uitdrukking door DE VRIES gebezigd — men ware geneigd te

---

[1]) Rechtsgeleerde jaarboeken van DEN TEX en VAN HALL 9e deel 1847 (bladz. 169 en vlg.)

zeggen, ja! alleen *bij twijfel* onthoude zich de rechter; niet waar *blijkbaar* algemeene belangen worden geregeld, dan is hij wèl tot onverbindbaarverklaring bevoegd. Met het oog op de *toelichting* door THORBECKE aan art. 150, 2e lid Gemeentewet gegeven, zoude dergelijke uitlegging — ook overigens aan bedenking onderhevig — echter falen. „Wat Rijks-, Provinciaal- of huishoudelijk gemeentebelang is heeft de Rechter niet te *beoordeelen*", verklaart de toelichting uitdrukkelijk, en de Rechterlijke Macht pleegt zich dan ook daartoe algemeen onbevoegd te verklaren [1].

Maar ook dan nog blijft het een feit dat de oppositie van DE VRIES tegen de onder de toenmalige juristen meest gangbare leer omtrent de onbeperkte bevoegdheid des Rechters in de beoordeeling van plaatselijke verordeningen ook in art. 150, 2e lid werd gehuldigd; alleen gaat dat artikel — en terecht — in de afsnijding dier bevoegdheid nog verder dan hij raadzaam oordeelde.

Een tweede punt.

DE VRIES verdedigde de stelling dat „de dadelijke wegneming, desnoods ten koste der overtreders door de politie-beambten zelven op last van het Bestuur, van hetgeen in strijd met eene plaatselijke verordening, en dus onwettig, is daargesteld enz. het noodzakelijk gevolg is van dat verbod en slechts strekt om dit te handhaven; zoodat de toekenning van die bevoegdheid in de gemeente-verordening toelaatbaar was.

Ten stelligste verzette zich tegen zoodanige bevoegdheid o. a. DE PINTO: „treedt dan niet, zoo vroeg deze, het bestuur, de politie, de „minste veldwachter of gerechtsdienaar, in de plaats van den Rech„ter? Oordeelt deze dan niet eigendunkelijk over het bestaan van „de overtreding? over de wettigheid van het bevel? terwijl het een „en het ander misschien voor betwisting vatbaar ware? En behoorde „niet, voor het minst, de overtreding wettig te zijn uitgemaakt „voordat men aan het handelen b.v. aan het afbreken van een „huis ga?

Art. 180 der Gemeentewet bevestigt de opvatting van DE VRIES en verwerpt die van DE PINTO; en daar het soms twijfelachtig kon schijnen of „waar de plaatselijke wetgever had verzuimd zulks uit te drukken" daartoe bij de uitvoering der verordening toch zou kunnen worden overgegaan, strekt art. 180 om „allen twijfel dien-

---

[1]) Zie o. a. laatstelijk Arrest H. R. van 15 October 1900 W. v. h. R. 7503.

aangaande weg te nemen en de kracht van uitvoering te verzekeren."

Is het niet alsof in de afwijkende opvatting tusschen de zuivere juristen en De Vries omtrent beide vermelde twistvragen, reeds het verschil gloort tusschen den lateren regent en administrateur, en de balie?

Ten slotte nog een derde punt.

Bekend is hoe de strijd of de heffingen bedoeld in art. 238 der Gemeentewet àl dan niet als belastingen zijn aan te merken, langen tijd de gemoederen verdeeld hield, in verband ook met het begrip van belasting in het algemeen.

Met bestrijding van het criterium nedergelegd in het K. B. van 9 April 1819 [1]), daarop nederkomende dat zulks afhing van de vraag of het gebruik van zoodanige inrichtingen àl dan niet verplicht was, zocht De Vries het kenmerk in den aard der zaak zelve nl. of het gebruik daarvan aan alle ingezetenen gemeen is en behoort te wezen, zoodat, hief de gemeente geene gelden voor dat gebruik of genot, een ieder recht zoude hebben op dat gebruik.

Geheel in overeenstemming met die opvatting, — al was aanvankelijk [2]) in de toepassing daarvan op eenige individuëele heffingen ook eenig verschil te bespeuren — zocht ook de M. v. T. op art. 238 der Gemeentewet het kenmerk of men àl dan niet met belasting te doen had, hierin of het betrof het gebruik maken van iets waarvan het gebruik of genot om niet zoude toekomen, ware door de plaatselijke verordening aan dat gebruik of genot niet het betalen eener som gelds verbonden.

Gelijk bekend is bracht de wet van 24 Mei 1897 (Staatsblad n° 156) in art. 238 der Gemeentewet geene wijziging, zoodat het stelsel van 1851 in dit opzicht na een halve eeuw proefondervindelijk juist en doeltreffend was gebleken.

De vraag of met soortgelijke heffingen winst zou mogen worden behaald, maakte in het werk van De Vries geen onderwerp van opzettelijke beschouwing uit; het schijnt echter dat een uniform en volstrekt verbod daarvan niet in zijne bedoeling lag en dat hij reeds toen eenige meerdere vrijheid ten deze wenschte dan het later art. 254 der Gemeentewet toeliet. Hoe dit zij, dat uniform verbod van art. 254 bleek met het oog op de meerdere behoeften waaraan

---

[1]) Bijvoegsel Staatsblad VI, 2e stuk, blz. 829.

[2]) In de „Opmerkingen en mededeelingen betreffende het Nederlandsch Recht", 5de jaargang blz. 133 en vlg. geschreven in verband met Thorbecke's „over plaatselijke begrooting" breidde De Vries zijn criterium nader ook tot heffingen wegens beursgebouwen, hallen, vischbanken, kranen, wagen, en begraafplaatsen uit, zocals ook art. 238 der Gemeentewet later deed.

de Gemeenten allengs hebben te voldoen, niet meer houdbaar, zoodat het slechts werd gehandhaafd voor een deel der heffingen in art. 238 met name genoemd, terwijl voor de overigen aan de Regeering vrijheid werd gelaten om, waar eene afwijking van den gestrengen regel van art. 254 met volkomen billijkheid ware toe te laten, in een eenigszins hooger tarief te berusten. Opmerkelijk is het dat onder die gevallen waarin meerdere vrijheid werd toegelaten niet behooren die waar het geldt heffingen wegens een gebruik bij wet of verordening voorgeschreven of wegens inrichtingen bij de wet aan de gemeente opgelegd, zoodat *in dit opzicht* het criterium van 1819 toch nog aanwending vond.

Uit het bovenstaande is genoegzaam af te leiden welken invloed deze arbeid van De Vries op hoofdbepalingen der latere Gemeentewet van 1851 heeft uitgeoefend. Dit was trouwens ook geen wonder waar, blijkens de inleiding, Thorbecke daarvan heeft kennis gedragen nog voor dat gemeld werk het licht zag.

De schrijver zelf zeide overigens daaromtrent tot een zijner bekenden: „Thorbecke, schreef mij destijds meermalen: Amice! kom bij mij ten middagmaal, na den disch spreken wij dan over uw arbeid", terwijl ook de latere raad-adviseur bij Binnenlandsche Zaken Mr. A. C. van Heusde — voormaals hoofd-ambtenaar bij de Griffie van Noord-Holland — „met genoegen de vele uren herdacht waarin hij met den schrijver tijdens diens bewerking over de daarin behandelde onderwerpen van gedachten had gewisseld" [1]).

Hoe zoude ik echter van dit levenstijdperk van De Vries afscheid kunnen nemen, zonder te gewagen van de gebeurtenis die, boven alles, voor hem de grondslag is geworden van geheel zijn verder levensgeluk, namelijk zijne echtverbintenis op 5 Mei 1847 met mejuffrouw Maria Everardina Reuvens, dochter van den heer C. J. C. Reuvens, overleden te Leiden op 26 Juli 1833 als hoogleeraar aan de Hoogeschool aldaar, en kleindochter van den bekenden rechtsgeleerde Mr. J. E. Reuvens, Minister-vice-president van den Raad van State onder Koning Lodewijk, lid van het Hof van Cassatie te Parijs onder Keizer Napoleon, president van een der afdeelingen van het Hoog-Gerechtshof der Nederlanden onder Koning Willem I, tevens lid der commissie voor de Wetboeken, die in Juli 1816 te Brussel door een noodlottig toeval is omgekomen [2]).

In hoe hooge mate de gelukkige huiselijke haard hem door zijne waardige en hooggeëerde hem overlevende echtgenoote bereid; de

[1]) Zie de recensie in het „Algemeen letterkundig tijdschrift", 1848 blz. 852 en vlg.
[2]) Zie Van der Aa, Biographisch Woordenboek, deel XVI, bl. 279—281.

innige band tusschen ouders en voortreffelijke kinderen — ook dien tot bitter zielsverdriet der ouders op jeugdigen leeftijd ontslapen zoon — te allen tijde bestaan hebbende er toe heeft medegewerkt om De Vries zijn onafgebroken en veelzijdigen arbeid gemakkelijk te maken en dien vruchtbaar te doen worden, kunnen alleen zij naar waarheid schatten, die daarvan — zij het dan ook meer verwijderd — getuigen hebben mogen zijn.

Ik ben thans genaderd tot het tijdstip, waarop de reeks der eigenlijke staatsrechtelijke betrekkingen door De Vries vervuld, zich opende en maak een aanvang met het tweede tijdperk van zijn leven en streven waaraan onafscheidelijk is verbonden zijn niet hoog genoeg te waardeeren arbeid als bestuurder en publicist ten behoeve der provincie Noord-Holland.

Ik begin met er op te wijzen, hoe zeer de staatkundige verhoudingen en adspiratiën van ons volk er destijds toe geëigend waren om het talent en de werkkracht van De Vries op staatsrechtelijk terrein tot volle ontwikkeling en vrucht te brengen. Aan het einde van zijn leven zeide een staatsman en geleerde — de herinnering aan wien ook in dezen kring levendig bleef — Mr. Kappeijne van de Coppello, eens tot mij: „ieder vak van wetenschap „heeft zijn tijdperk van vogue; in mijne jongelingsjaren gaf het „privaatrecht bijna uitsluitend den toon aan, op rijperen leeftijd „was het staatsrecht de favoriet, en nu, tegen mijn einde, komen „de sociale quaestiën op den voorgrond."

Welnu, het tijdperk waarin De Vries in zijn volle kracht was, viel juist samen met dat van den bloei van het staatsrecht.

Thorbecke had van de Grondwet van 1848, — in naam *niet*, maar goeddeels *wèl* zijne schepping — eene nationale kracht weten te maken door de meesterhand, waarmede hij tal van wetten, uit die Grondwet voortgevloeid, had ontworpen, verdedigd en in veilige haven gebracht. Een breede kring van burgers, te lang reeds van het actief burgerrecht verstoken, was tot rechtstreeksche keuze voor de vertegenwoordigende besturen in land, provincie en gemeente geroepen en daardoor was het besef van staatsburgerschap — de eerste drijfveer onzer eeuw, volgens het rapport van 17 Maart — in ruimen kring opgewekt of verlevendigd. De Provinciale wet had niet alleen zooals vroeger in naam, maar in werkelijkheid: „de „provinciale vertegenwoordiging ten aanzien van het binnenlandsch

„huishouden tot gewone dagelijksche regeermacht der provincie „gemaakt" [1]).

De Gemeentewet was er op bedacht geweest om aan de gemeenten zonder onderscheid een eigen werking, zelfstandigheid en vrijheid te verzekeren, veel grooter, veel uitgestrekter, veel krachtiger dan tot op dat oogenblik door de grootste steden werd genoten en daarmede getuigenis af te leggen, niet van vrees voor, maar van vertrouwen in een edele en trouwhartige natie [2]) en, last not least, had eene breedere bevoegdheid van de Staten der provincieën, ten opzichte van de inrichting en reglementeering der heemraadschappen en ook van de besturen dier aloude instellingen zelve, de gelegenheid geopend om doortastende hervormingen in ons waterstaats- en waterschapswezen aan te brengen. Tot het mede bearbeiden van dezen, in meerdere opzichten nog niet of onvolledig bewerkten, provincialen-, gemeente- en waterschapsbodem, zag De Vries zich meer onverdeeld nog dan tot dusverre geroepen, toen hij op 13 Juli 1853 tot lid van Gedeputeerde Staten der provincie Noord-Holland werd verkozen na als lid der Provinciale Staten reeds een zeer werkzaam aandeel te hebben genomen aan den arbeid der commissie uit die Staten tot onderzoek der ontwerp-Gemeentewet [3]).

Zijne verkiezing tot lid der Provinciale Staten in September 1850 — ik wensch dit even aan te stippen — had tegelijk plaats met die van Jhr. Gerrit van Tets, den humanen en welwillenden autodidact, die 40 jaren lang met onvolprezen ijver en kennis van personen en toestanden als lid van Gedeputeerde Staten de belangen van Noord-Holland heeft behartigd; aan die betrekking de voorkeur bleef geven ook toen hem die van Commissaris des Konings in dat gewest werd aangeboden; en wiens trouwe en beproefde vriendschap voor De Vries — evenals voor mijn eigen Vader en voor zooveel anderen — tot grooten steun en rijke bron van levensvreugde is geweest. Aarzelde De Vries aanvankelijk het lidmaatschap van Gedeputeerde Staten aan te nemen, die werkkring trok hem toch dermate aan, dat hij over vele — ook financiëele —

---

[1]) Aanteekening op de Grondwet, deel II, blz. 94.

[2]) Thorbecke in zijne rede van 13 Mei 1851, zie Parlementaire Redevoeringen, uitgave Van der Hoeven, deel 1, blz. 137.

[3]) In 1852 had hij uitgegeven: „De provinciale verordeningen van Noord-Holland met eene belangrijke voorrede; als uitvloeisel eener op zijn initiatief door de Staten in 1850 benoemde commissie tot onderzoek welke provinciale verordeningen van vroeger of later tijd nog bestonden, ten einde die welker behoud wenschelijk was alsnog af te kondigen in het Provinciaal Blad.

bezwaren heenstapte en de toenemende rechtspractijk, waarin hij zich mocht verheugen, nederlegde.

Dat die nederlegging voor hem niet dan met zelfvoldoening geschiedde bleek uit de zeer talrijke bewijzen van waardeering, hem van de zijde zijner cliënten en ambtgenooten ten deel gevallen o. a. ook van wege ingelanden van een belangrijken polder in Noord-Holland, dien hij verscheiden jaren als rechtsgeleerd adviseur met raad en daad had bijgestaan.

Aan zijne benoeming tot lid van Gedeputeerde Staten knoopt zich overigens eene bijzonderheid vast, die ik mij ten duidelijkste herinner van mijn Vader — destijds griffier der Staten van dat gewest — te hebben vernomen.

Aan het hoofd dier provincie stond in 1853 als Commissaris des Konings de Staatsraad in buitengewonen dienst Mr. VAN EWIJCK VAN OOSTBROEK EN DE BILT, vroeger gouverneur dierzelfde provincie, en van de provincie Drenthe, nog vroeger administrateur van onderwijs bij het Departement van Binnenlandsche Zaken; „le petit homme aux yeux verts," zooals de Belgen hem, den gehaten ontwerper van het gehate Collegium Philosophicum te Leuven, dat bij Koninklijk Besluit van 14 Juni 1825 (Stbl. n°. 56) was opgericht ten behoeve van Roomsch-Katholieke jongelingen die voor den geestelijken stand bestemd waren, spottenderwijze noemden [1]).

Type van den bewindsman uit het tijdperk van WILLEM I; even vriendelijk in het bijzonder verkeer, als weinig toeschietelijk waar het de vervulling van zijne betrekking gold; bekwaam en conscientieus administrateur; stipte plichtsbetrachting eischend van anderen zoowel als van zich zelven; tegenstander der beweging die leidde tot de herziening der Grondwet in 1848; maar in weerwil daarvan hoog in aanzien bij THORBECKE die, toen hij bij de invoering der nieuwe staatkundige aera van den Koning de aftreding van verscheiden Commissarissen des Konings vorderde en verkreeg, zich wel wachtte rijk en gewest van de diensten van een man als VAN EWIJCK te berooven.

Nu had DE VRIES juist behoord tot hen, die de hervorming van 1848 ijverig hadden bevorderd en levendig toegejuicht; maar in weerwil daarvan werd zijne benoeming tot lid van Gedeputeerde Staten door VAN EWIJCK krachtig gesteund. Toen nu een Staten-lid van het vroeger régime hem daarover — het zal toch zeker wel bescheidenlijk zijn geweest! — zijne verwondering deed blijken, antwoordde

---

[1]) Zie DE BOSCH KEMPER, Staatk. Gesch. vóór 1830, bl. 615, (en 583 der Aant.).

Van Ewijck: „Wel, vriend! ik heb De Vries liever als Gedeputeerde „*naast* mij, dan *tegenover* mij in de Staten!"

Reeds spoedig na zijn optreden als lid van Gedeputeerde Staten bleek welk een kracht het dagelijksch Bestuur van Noord-Holland in zijn nieuw medelid had verkregen. In het bijzonder was de regeling van het beheer der waterschappen — toen, evenals ook later als Griffier — de zaak waaraan hij het meest zich wijdde; en het is wellicht, ter kenschetsing van zijne werkzaamheden op dat gebied, niet ondienstig kortelijk te herinneren wat de grondwetsherziening van 1848 ook met betrekking tot het waterschapswezen bracht.

Onze heemraadschappen, waterschappen, polders enz. hadden tot op dien tijd, in hoofdzaak, hun karakter van oligarchisch beheer, met menig daaraan onafscheidelijk verbonden gebrek, behouden, en weêrstand geboden aan de eischen, die door eene meer vrijzinnige staatkunde met betrekking tot andere publieke collegiën allengs waren gesteld, en, althans ten deele, bevredigd.

Vele dier administratiën waren op hoogst omslachtigen, noodeloos kostbaren en niettemin, met het oog op haar bestemming, onvoldoenden voet ingericht; het toezicht van hooger hand daarop was niet genoegzaam gewaarborgd; de voormalige wijze van benoeming van dijk- en polderbesturen, hoofdingelanden daaronder begrepen, — waarbij wèl aan allerlei autoriteiten, waaronder ook steden en ambachtsheeren, groote invloed daarop was toegekend, maar die der ingelanden geheel was uitgesloten, of tot een minimum beperkt, — was grootendeels gehandhaafd; openbaarheid, de levensvoorwaarde voor ordelijk beheer, werd niet zooveel mogelijk betracht maar zooveel doenlijk vermeden.

Wèl had artikel 222 § 2 der Grondwet van 1815 aan de Staten het recht verleend „in de laatst goedgekeurde reglementen veran„dering te maken", maar, in strijd met het gevoelen van Thorbecke [1]), was nog lang nà 1815 de zienswijze voorheerschend geweest, dat „de inrichting zelve" niet mocht worden hervormd en aangetast. Bekend is welken strijd het, ten slotte door den Hoogen Raad gehandhaafd, Geldersch Polder-Reglement, dat eene geheele verandering bracht in de circumscriptie, beheering, verdeeling van lasten, en vele andere hoofdbeginselen van dijk- en polderrecht, gekost heeft.

Omtrent de vraag of de besturen van waterschappen enz. keuren konden maken, bestond eveneens verschil van gevoelen; tegenover de meening van Thorbecke, die dit bevestigde [2]) stond de ontkenning van anderen over; maar in elk geval had de Hooge Raad bij

[1]) Aant. op de Grondwet deel II, bl. 285.
[2]) Ib.: bl. 286.

arresten van 21 April 1846 en 19 Oct. 1847 (W. v. h. R. 698 en 854) uitgemaakt, dat gemelde collegiën op de overtreding van hunne keuren geene straffen konden bepalen.

Wat bracht nu de Grondwet van 1848 in deze opzichten? Door de bijvoeging der woorden „en nieuwe vast te stellen" in artikel 192, was het recht der Staten tot vaststelling ook van geheel nieuwe polderreglementen voortaan buiten geding; zelfs ook tot het scheppen van nieuwe waterschappen [1]).

Welke verwachtingen van de Grondwet in dit opzicht werden gekoesterd, blijkt het best uit eene rede in de dubbele Tweede Kamer gehouden — VOORDUIN, deel III bl. 462 — waaraan ik, ook ter kenschetsing van vroegere toestanden, het navolgende ontleen.

„Het beurtelings aangevallen en verdedigd artikel 192 zal eindelijk aan de hoogere autoriteit de onbetwiste macht geven om een krachtigen greep te doen in de inrichtingen van grootere en kleinere waterschappen, waar overdreven zucht tot behoud en bijzonder belang der bestuurders grove gebreken in stand hielden.

De provinciale macht zal die thans kunnen opheffen, kostbare besturen vereenvoudigen, matiger jaarwedden invoeren, emolumenten en dergelijke onregelmatige voordeelen afschaffen, en luider klank geven aan de stem der ingelanden, die, vroeger bijna alleen in de binnenkameren gehoord, thans bij de herleving van den publieken geest, zich voor hunne onderdrukte belangen ook in het openbaar begint te verheffen. Daarenboven zal thans de mogelijkheid worden geboren om administratiën, die bijna geheel onafhankelijk van elkander denzelfden dijkring beheeren, en vaak door onderling verschil het behoud van de uitgestrektste en kostbaarste landstreken in de waagschaal stellen, te kunnen vereenigen."

Wat de keurbevoegdheid betreft, wel was ontwerp N°. XXV van 8 Maart 1848, waarbij die grondwettig was gesanctionneerd, niet overgenomen, maar welhaast zou de wet van 1855 (Stbl. 102) die bevoegdheid op ruimen voet erkennen.

Met betrekking tot de aanstelling van dijks- en polderbesturen eindelijk, vond artikel 4 der additioneele artikelen, — de afschaffing bepalende der heerlijke rechten tot voordracht of aanstelling van personen tot openbare betrekkingen, — zijn toepassing in het K. B. van 14 April 1850 (Stbld. N°. 16), en bood overigens doortastende herziening der bestaande reglementen of vaststelling van nieuwe de gelegenheid om meer algemeen, of meer beperkt —

---

[1]) Vgl. Arrest H. R. 20 Maart 1882, (Gem. Stem N°. 1601) dat zulks met betrekking tot veenschappen evenwel ontkende. Art. 190, 2de lid der Grondwet van 1887 voorziet nu ook in dit laatste.

waarover hieronder nader — ook daarbij de stem der rechtstreeks belanghebbenden meer tot haar recht te doen komen.

Kenschetsend ten opzichte der stelling van de groote dijkscollegiën, ook zelfs nog nà 1848, is overigens het navolgende. Toen de Commissaris des Konings, Baron van Heemstra, in 1858 Utrecht verliet, zeide hij bij zijn vertrek: „toen ik in 1850 hier kwam, was het collegie van den Lekdijk-Bovendams, N°. 1; Burg. en Weth. van Utrecht, N°. 2; en het collegie van Ged. Staten van Utrecht, N°. 3. *Dàt heb ik juist omgekeerd.*"

Gold het bovenstaande het dijk- en polderwezen in ons land in het algemeen, ruime stof tot hervorming in dit opzicht bood na 1848 in het bijzonder Noord-Holland aan; want de zucht tot behoud was dáár krachtig geweest. Bestonden er destijds in Gelderland, Noord-Brabant en Over-IJssel reeds algemeene polderreglementen, in N.-Holland was dit niet het geval. De éénige algemeene verordening de waterschappen betreffende was die van 1843, nopens de toepassing van de kadastrale meting op de invordering van dijk- en polderlasten.

Tal van waterschappen — waaronder zeer aanzienlijke — berustten op oude en geheel verouderde octrooien; sommige waren zelfs door de Rechterlijke Macht voor onwettig en onverbindend verklaard [1]) — b. v. het Reglement voor de Banne Assendelft in 1813 door den Maire van Assendelft uitgevaardigd —; van een groot aantal anderen was het reglement of het octrooi, enz. zelfs niet meer na te speuren. Dat Noord-Holland, meer in het bijzonder onder den invloed der zgn.; „hoogdijksbesturen", niet dan noode het nieuwe art. 192 Grondwet aannam, blijkt overigens uit de mededeeling van den Minister van Binnenlandsche Zaken in de dubbele Kamer [2]): „Ik heb geene klachten van ingelanden, maar wel van leden der besturen van polders of waterschappen gehoord, *en dat wèl uit Noord- en Zuid-Holland en misschien Utrecht alleen;* alsmede uit het feit dat van de 13 tegenstemmers tegen Hoofdstuk IX — 100 leden waren er vóór — niet minder dan 4 afgevaardigden uit N.-Holland waren.

Geen wonder dus, dat De Vries meer in het bijzonder ook op waterschaps-gebied een dankbaar terrein voor zijn kunde en arbeidskracht vond.

Reeds in de Zomer-Vergadering van 1851 — hij was toen nog niet lid van Ged. Staten — was goeddeels door zijn initiatief,

[1]) Vgl. o. a. Not. Zomervergadering der Staten van Noord-Holland van 1855, Bijl. F, M. v. T. op het Reglement voor de banne Assendelft.

[2]) Voorduin, t. a. p. blz. 464.

een eerste stap gedaan om tot een behoorlijke kennis der waterschappen, enz. te geraken, door de uitnoodiging tot Ged. Staten gericht om aan de Staten een volledig overzicht te leveren van al de waterschappen in de provincie gelegen, met vermelding 1° van de inrichting van hun bestuur; 2° van de reglementen, octrooien, en verordeningen, krachtens welke zij bestaan; en 3° van den grondslag naar welken in elk waterschap de omslagen worden geheven.

Dat overzicht tot welks vaststelling De Vries als Lid van Ged. Staten heeft medegewerkt, werd eerst op 4 Juli 1854, en nader aangevuld op 2 Juli 1855, aan de Staten overgelegd.

Aan de voorbereiding en vaststelling in 1854 van het Algemeen Reglement voor de waterschappen, alsmede van de verordening van datzelfde jaar regelende het toezicht van de Provinciale Staten en de Gedeputeerde Staten op de waterschappen, nam hij het meest werkdadig aandeel, en nog bestaan die verordeningen zoo goed als onveranderd. Het ligt natuurlijk niet in mijn bestek om in eenigszins uitvoerige beschouwingen te treden van beide voormelde reglementen, en ik wensch dan ook te volstaan, met — nu eens bij wijze van tegenstelling — enkele punten te behandelen, omtrent welke ik met hem van gevoelen verschil [1]).

Vooréérst de omstandigheid zelve dat in Noord-Holland een afzonderlijk algemeen reglement bestaat voor het bestuur van de waterschappen. (Prov. Blad 1854, N° 80), èn een afz. Reglement, regelende het toezicht der Prov. en der Ged. Staten, op de waterschappen (Prov. Blad 1854, N° 35). Naar ik meen komt zoodanige splitsing in andere Prov. Reglementen, ter zake betrekkelijk, niet voor, en — daargelaten, dat mij het practisch nut daarvan niet duidelijk is — acht ik die theoretisch zelfs niet zonder bedenking. In den aanhef van laatstgemeld reglement wordt als grondslag der wetgevende bevoegdheid van de Staten aangevoerd het recht van „toezicht" volgens art. 192 der Grondwet en art. 137 der Prov. Wet aan de Staten o. a. op de waterschappen toekomende. Vloeit echter inderdaad uit het recht van „toezicht" dat tot wetgeving voort? Ik heb elders uitvoerig betoogd, dàt en wàarom mij zulks voorkomt het geval niet te zijn [2]), en ik ben die meening nog toegedaan, terwijl Mr. De Vries zelf erkende, [3]) dat „de door mij „aangevoerde gronden inderdaad voor mijne stelling pleiten, en „dat de Wet nader zal moeten beslissen, wat in het opgedragen „toezicht geacht moet worden begrepen te zijn."

[1]) Vgl. overigens, Mr. E. De Vries, toezicht op waterschappen enz. 1880, blz. 4 en vlgg.
[2]) Reglement op de wegen in Utrecht, 1872, bl. 107, vlgg.
[3]) Bijdragen van Boer enz., deel XVIII, blz. 81—82.

Het reglement dat het toezicht regelt berust m. i. evenzeer op art. 192, 1ste lid 2de zin der Grondwet van 1848, als het algeméén waterschaps-reglement, en beide reglementen hadden dus beter — evenals elders geschiedde — één geheel uitgemaakt. Trouwens, de bepalingen van het reglement op het toezicht maakten oorspronkelijk een *onderdeel* uit van verschillende bijzondere waterschapsreglementen of ontwerpen daarvan, — onbetwistbaar uitvloeisels van art. 192, 1e lid, 2e zin —; maar werden daaruit, evenals die van het algemeen reglement, op voorstel eener Commissie uit de Staten [1]) — waarvan De Vries lid was — gelicht en in een afzonderlijk reglement samengevat, ten einde voortdurende herhaling te voorkomen. Maar daardoor werd de grond waarop de bevoegdheid der Staten tot het vaststellen van die bepalingen rust, toch natuurlijk in het laatste geval niet een *andere* dan in het éérste.

Het gold hier méér dan eene bloot theoretische twistvraag, want neemt men eenmaal aan dat, in het algemeen, onder het recht van „toezicht", ook wetgeving is begrepen, dan zijn de gevolgen daarvan groot. Dan zouden b.v. de Staten — natuurlijk vóór de wet van 1891 Stblad n° 69 — ook regels hebben kunnen stellen omtrent onderhoud en beheer der *Rijks*-werken en *Rijks*-wegen in hun gewest, waaromtrent art. 192, 1ste lid, 1ste zin der Grondwet en art. 137 der Prov. Wet hun, algemeen, het „toezicht" opdraagt.

Dat de Staten overigens het algemeen reglement op de waterschappen wèl het uitvloeisel achtten en zulks terecht, [2]) van dezelfde grondwettige bepaling waarop hunne bevoegdheid steunt tot het vaststellen van bijzondere reglementen voor de waterschappen — en mitsdien van artikel 192. 1ste lid, 2de zin der Grondwet van 1848, ofschoon dit niet werd aangehaald, — blijkt genoegzaam uit het nauw verband tusschen beide reglementen gelegd in art. 115 van het A. R. te dien effecte, dat het tijdstip der inwerkingtreding daarvan voor ieder waterschap zoude worden bepaald in het reglement waarbij de bijzondere voorschriften welke daarvoor zullen gelden zouden worden vastgesteld.

In de tweede plaats verdient het aandacht dat van de beslissingen van Ged. Staten krachtens het reglement van toezicht (Prov. Blad N° 35) nergens beroep op den Koning is toegekend, ook niet waar het hunne beslissing omtrent geschillen betreft; en van hun besluiten krachtens het reglement op de waterschappen (Prov. Blad N° 80), slechts in enkele gevallen. Deze — voor zooverre het

---

[1]) Zie Not. 12 Juli 1853 bl. 47.

[2]) Zie o. a. Voorduin bl. 472, sub XI.

belanghebbenden zelven betreft — m. i. ongemotiveerde en niet wenschelijke beperking van hooger beroep zal echter voortaan, krachtens art. 19 der wet, die algemeene regels omtrent het waterstaats-bestuur stelde (Stblad 1900 N° 176), een einde nemen, daar gemeld artikel van elke beschikking of beslissing van Ged. Staten in waterschapszaken beroep op de Kroon toelaat, ofschoon dat artikel m. i. nu weder naar den anderen kant zondigt, door ook aan den Commissaris der Koningin een *even onbeperkt* recht van beroep toe te kennen. [1])

Eindelijk: in het reglement regelende het toezicht van Ged. Staten wordt aan dat Collegie slechts het recht toegekend om de besluiten der waterschapsbesturen te schorsen, maar wordt de vernietiging daarvan aan de Provinciale Staten zelven voorbehouden.

Met den heer Van Loon [2]) ben ik van gevoelen dat ook dit theoretisch noch practisch aanbeveling verdient, maar dat aan Ged. Staten ook het recht tot vernietiging had moeten zijn gegeven.

Het is dan ook opmerkelijk dat het algemeen polderreglement in Gelderland van 1856 (Prov. Bld. 89) in art. 6 het recht van vernietiging eveneens aan de Staten voorbehield; maar dat het Polder-Reglement in Gelderland van 1893 (Prov. Bld. N° 74) integendeel dat recht aan Ged. Staten toekende.

Trouwens ook in N.-Holland zal voortaan, met terzijdestelling van gemelde bepaling van het Reglement, krachtens art. 22 der aangehaalde Wet van 1900 (Stbld. N° 176), ook het recht van vernietiging van strijdige waterschaps-besluiten aan Ged. Staten, en dus niet langer aan Provinciale Staten, toekomen.

Tal van waterschappen ontvingen daarna een bijzonder reglement en De Vries zorgde er voor dat bij elk daarvan eene toelichting was gevoegd, bevattende een historisch overzicht van het betrokken waterschap en bijzonderheden dienaangaande, die weinig bekend waren.

Meer dan eens werd er dan ook bij hem op aangedrongen om die verspreid liggende maar voor recht en geschiedenis zóó belangrijke bijdragen te zamen — desnoods met nadere toelichtingen — uit te geven, doch hij weigerde steeds dit te doen of te bevorderen, van oordeel dat zij, eenmaal reeds gedrukt zijnde, de waarlijk belangstellenden toch wel zouden bereiken. Ik acht dit te betreuren en wijs, ten betooge der waarde van dergelijke verzameling,

---

[1]) Zie het te dien aanzien door mij aangevoerde in Hand. 1e Kamer 1900—1901, bl. 20.
[2]) Grond-reglement in Groningen, 1900, bl. 39.

o. a. op het belangrijk werk van de hand van den Heer SPRENGERS Griffier der Staten van Noord-Brabant [1]).

Het zij mij veroorloofd op enkele hoofd-beginselen bij de vaststelling dezer bijzondere reglementen gevolgd de aandacht kortelijk te vestigen [2]).

1°. De Staten zijn aan bestaande grenzen, of inrichting der polders niet gebonden. Zij kunnen de grenzen wijzigen door b.v. tot een poldergebied te brengen wat vroeger niet daartoe behoorde [3]); zij kunnen ook bestaande afzonderlijke polder-administratieën, binnen één zelfden ring gelegen, opheffen en tot één geheel samensmelten [4]). In den regel evenwel zal het, in laatstgemeld geval, de voorkeur verdienen die afzonderlijke beheeren te laten voortbestaan, met behoud van hunne bevoegdheden, voor zooverre het algemeen belang van den geheelen ring, of het geheele waterschap zulks toelaat, en mits een krachtig centraal bestuur verzekerd blijve [5]).

2°. De Staten zijn aan de aloude regelen van benoeming van leden der dijk- en polderbesturen, *niet* gebonden.

„Het recht tot benoeming van leden van eenig openbaar bestuur maakt niet meer uit een voorwerp van eigendom. De reglementen van waterschappen kunnen mitsdien dienaangaande nieuwe bepalingen maken" [6]).

Aan vroeger bestaan hebbende voorschriften te dien aanzien, van privaat- of publiekrechtelijken aard, waren de Staten dus niet gebonden. Ook niet aan de Kon. Besl. van 29 Maart 1822 (Stblad N°. 7), en de wijzigingen daarvan, stellende regelen voor de benoeming van dijk- en poldercollegieën?) [7]) Na de intrekking van die besluiten bij de Wet van 10 Nov. 1900 (Stblad N°. 176), waardoor — behoudens het daarin bepaalde omtrent waterschappen belast met de verdediging tegen zeewater, of opperwater der groote rivieren — de Staten ongetwijfeld óók daaromtrent bepalingen

---

[1]) Historisch-Staats-rechtelijk ontstaan van waterschappen in Noord-Brabant, sedert de invoering der Provinciale Wet, deel I 1894, door den heer SPRENGERS griffier der Staten van Noord-Brabant.

[2]) Zie voorts ook de „algemeene beginselen" vastgesteld in de zitting der Staten van Noord-Holland van 17 Juli en 6 Nov. 1851.

[3]) Zie M. v. T. op het reglement voor den Terschellinger-polder in Bijl. M. der Not. van November 1860.

[4]) Zie M. v. T. op het reglement voor den Polder Beetskoog, in Bijl. 30 der Not. van Juli 1858.

[5]) Zie M. v. T. op het reglement voor het Hoogheemraadschap Waterland in Bijl. F van Not. Juli 1857 en in die voor de Bannen van Drechterland in Bijl. 25 der Not. Juli 1858.

[6]) Zie M. v. T. op het reglement voor het waterschap „de drie Waterlandsche meren" in Not. November 1855, litt. B.

[7]) Mr. HOOG. Aant. BOOGAARD, 2de deel bl. 423, beweert van wèl.

kunnen vaststellen, heeft bovenvermelde vraag thans practisch geene beteekenis meer, doch als weinig bekende historische bijzonderheid schijnt het navolgende toch nog der vermelding waardig te zijn.

In reglementen die tusschen 1853 en 1856 vastgesteld zijn, waren inderdaad bepalingen opgenomen waarbij aan voormelde Kon. Besluiten werd gederogeerd, waartoe vrijheid was gegeven bij eene Kon. beschikking d.d. 17 September 1853, door den Minister VAN REENEN uitgelokt; doch diens opvolger, Dr. SIMONS, meldde bij schrijven van 18 September 1856, dat hij zich met die leer niet konde vereenigen. In een doorwrocht rapport van eene Commissie uit de Staten, — waarvan ook DE VRIES lid was — [1]) werd, op naar mijn inzien afdoende gronden, de Kon. beschikking van 1853 verdedigd, maar te vergeefs. Bij Kon. beschikking van 14 December 1856, onder den Minister VAN RAPPARD genomen, werd op die van 1853 teruggekomen en sinds dien onthielden de Staten zich dan ook van aan gemelde Kon. besluiten van 1822 en volgende te derogeeren.

Opmerkelijk is het echter, dat artikel 7 van het algemeen reglement op de waterschappen (Prov. Blad 1854, N°. 80), dat, althans in sommige gevallen, óók eene afwijking bevat van het K. B. van 1822 — en wèl van art. 5 daarvan — in zooverre het algemeen en zonder eenige restrictie bepaalt, dat de hoofdingelanden door de ingelanden zullen worden benoemd, niettemin rustig bleef voortbestaan.

3°. De Staten zijn aan bestaande repartitiën van omslagen niet gebonden.

„Bij de invoering van een nieuw reglement behoort de kadastrale indeeling der landen als grondslag te dienen voor den omslag en kunnen acten van tauxatie van vroegere eeuwen niet als regel bestendigd worden. Bij uitzondering kan daarmede echter eenige rekening worden gehouden als de belanghebbenden zelven dit wenschen." [2])

Bestaande vrijdommen behoeven niet te worden geëerbiedigd. [3])

Feitelijke afscheiding brengt nog niet altijd ontheffing mede van het deelen in de lasten van een polder. Geen landeigenaar kan zijn perceelen eigenmachtig aan de gemeenschap onttrekken. [4])

---

[1]) Zie Not. 18 Nov. 1856, bl. 51—56.

[2]) Mem. v. Toel. op reglement voor den Polder Waal-en-Burg in Bijl. D Not, Nov. 1855.

[3]) Mem. v. Toel. op reglement voor den polder Bergen, Bijl. Q. Not. Juli 1860.

[4]) Mem. v. Toel. op reglement voor den Polder „de Waarderpolder" Bijl. H. Not. November 1859.

5*

4°. De Staten zijn aan vroegere overeenkomsten en accoorden tusschen verschillende polders niet gebonden.

„Hetgeen vroeger bij soortgelijke regelingen tusschen verschillende besturen is bepaald, is daardoor niet aan de vrije beschikking en beslissing onttrokken van het gezag, dat als wetgevende en besturende macht is geroepen om voor het provinciaal belang te waken, aan welk gezag het ook van oudsher onderworpen is geweest.

Het is echter wenschelijk die regelingen te eerbiedigen, zoolang niet het provinciaal belang eene afwijking vordert [1]).

Toen in 1858 door de benoeming van mijn Vader tot Commissaris des Konings in Utrecht, het griffiers-ambt van Noord-Holland openviel, maakte het persoonlijk optreden van den toenmaligen Commissaris des Konings Jhr. Mr. W. Boreel van Hogelanden een einde aan zijnen twijfel of hij daarnaar zoude dingen, en werd De Vries met 56 van de 63 stemmen als zoodanig gekozen. Een enkel woord omtrent gemelden heer Boreel van Hogelanden schijnt hier niet misplaatst, met het oog ook op de nauwe ambtelijke en ook later voortgeduurd hebbende betrekking, die tusschen dezen en De Vries heeft bestaan. Boreel van Hogelanden, gesproten uit een geslacht, dat sinds lange jaren in velerlei aanzienlijke betrekkingen Land en Vorst heeft gediend, was een man van hoffelijke vormen, van groote toewijding aan de hem opgedragen taak, en daarbij met veel tact begaafd.

Hij vervulde gedurende verschillende jaren het voorzitterschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, o. a. in 1848, op 13 Maart van welk jaar hem — zooals bekend is — door Koning Willem II zonder voorafgaande samenspreking met het toenmalig Ministerie werd opgedragen aan de leden der Tweede Kamer mede te deelen, dat Zijne Majesteit bereid was in eene veel ingrijpender Grondwetsherziening te bewilligen, dan in de bekende voorstellen van 8 Maart waren vervat; welke mededeeling heeft geleid tot het verslag van 16 Maart, waarin de Tweede Kamer hare inzichten omtrent de meest wenschelijke wijzigingen uiteen zette; tot de benoeming der commissie van 17 Maart, en tot het aftreden van het Ministerie [2]).

In 1855 benoemd tot opvolger van Mr. van Ewijck als Commissaris des Konings in Noord-Holland, vervulde hij dit staats-

---

[1]) Zie M. v. T. op de verordening, regelende het toezicht der Staten op de waterschappen in Noord-Holland, Not. 21 Februari 1854, Bijl. litt. B.

[2]) Zie omtrent bijzonderhedeu van die dagen, „De geschiedenis der 27 Ontwerpen van Wet tot herziening der Grondwet, 1847—1848, door Mr. A. J. Graaf van Randwijck.

ambt gedurende 5 jaren met waardigheid, in de eerste jaren als griffier ter zijde bestaan door mijn Vader, en daarna door De Vries.

In 1860 werd Boreel op zijn verzoek ontslagen, in Noord-Holland eene eervolle herinnering achterlatende aan zijn bestuur, terwijl hij bijna onmiddellijk na zijn aftreden door de Staten van Noord-Holland tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal werd benoemd, waarin hij zitting hield tot November 1866, toen hij daarvoor bedankte en zich wegens gevorderden leeftijd geheel uit de Staatszaken terugtrok.

Vooral niet minder dan als lid van Gedeputeerde Staten, was De Vries als Griffier op zijn plaats.

Een hoogbejaarde tijdgenoot van hem, tevens zijn opvolger als lid van Gedeputeerde Staten, schreef mij onlangs: „De Vries was „een uitstekend griffier, grondig voorbereid, hoogst bekwaam en „hulpvaardig. Hij werkte veel, maar had ook den tact om anderen „te doen werken, en waar hij aan zijn ambtenaren — evenals aan „zich zelven — gestrenge eischen stelde, was hij van den anderen „kant er steeds op uit hunne verdiensten te doen uitkomen; o. a. „was dit het geval met betrekking tot Van Vladeracken en Quack." En een thans nog in functie zijnde lid van Gedeputeerde Staten, die De Vries ook als griffier heeft gekend, getuigde van hem: „Zijn pariteit — als ik het zoo noemen mag — en zijne vriend-„schappelijke verhouding tot zijn vroegere medegedeputeerden, brach-„ten er als het ware van zelf toe om ook in de vergadering steeds „nog zijne meening te vragen omtrent de eenigszins belangrijke zaken „die ter sprake kwamen, en niet zelden gaven zijne beschouwingen, „steeds helder en grondig voorgedragen, den doorslag. Feitelijk bleef „hij lid van het Collegie, zij het dan ook zonder officieele stem."

Zijne omvangrijke provinciale betrekkingen maakten echter niet, dat hij zich, als het ware, daarin begroef. Zijn curatorschap van het Gymnasium te Haarlem hield hij aan tot op zijn vertrek naar den Haag en om mij tot een enkel voorbeeld te bepalen wijs ik nog op zijne deelneming aan een commissie tot onderzoek eener quaestie, wel is waar van meer localen aard, maar waarbij zich vraagpunten voordeden ook thans nog van belang. Bij besluit van 8 October 1856 werd door den Raad der gemeente Haarlem aan eene commissie van rechtsgeleerden, bestaande uit de heeren De Vries, Metman en Heemskerk opgedragen „van advies te dienen „aangaande de vraag of de Gemeenteraad moet geacht worden be-„voegd te zijn fabrikanten te beletten de vuile stoffen uit hunne „fabrieken in de wateren der gemeente te loozen; en voor zoover

„men van oordeel mocht zijn, dat de Gemeenteraad alsnog daar-„toe bevoegd is, welke dwangmiddelen genomen kunnen worden „om zulks te beletten."

Vooropstellende, dat zelfs „voor eene bevestigende beantwoording „der vraag, of een gemeentebestuur dat naar aanleiding van het „Koninklijk Besluit van 1824 de toestemming tot oprichting van „eene fabriek heeft verleend, eene algemeene politie-verordening zoude „kunnen maken waardoor de fabrikant buiten de mogelijkheid wordt „gesteld om zijn fabriek te doen werken, gewichtige gronden kunnen worden aangevoerd," stelde het rapport het, in elk geval, buiten twijfel dat: „het bestuur van Haarlem door de oprichting „der fabriek indertijd te vergunnen geen afstand heeft gedaan van „zijne bevoegdheid om in het belang der gemeente het uitloozen „van de vuile stoffen in de wateren der gemeente te beletten.

En de tweede vraag beantwoordde het in dier voege: „dat daad-„werkelijke verhindering der verontreiniging krachtens, of zelfs zon-„der verordening die zulks verbiedt, tot de bevoegdheid van het „gemeentebestuur behoort."

Of eene algemeene politie-verordening, waarvan boven sprake was, inderdaad bestaanbaar ware schijnt minstens twijfelachtig: het arrest van den Hoogen Raad d.d. 15 Mei 1855 (Gemeentestem n°. 190) — de bekende abattoir-quaestie te 's-Hertogenbosch rakende — verklaarde althans, dat het algemeen verbod in eene politie-verordening om vee elders te slachten dan in de algemeene slachthuizen in strijd was met art. 151 [1]) der Gemeentewet in verband met het Koninklijk Besluit van 1824 (Stbld. n° 19).

Thans, na de wet van 1875 (Stbld. n° 95), de hinderwet, ware zoodanige algemeene verordening, krachtens en mits blijvende binnen de perken van art. 4 sub 2° dier wet, wel bestaanbaar.

Wat voorts het verbod van uitloozing van vuile stoffen uit fabrieken in openbare wateren betreft, zoo staat de bevoegdheid daartoe ook thans vast, en wordt die ook aangenomen in het rapport op 20 Juni 1898 aan de Staten van Zuid-Holland uitgebracht [2]) omtrent den vervuilden toestand der kanalen, ofschoon het eene afdoende voorziening slechts mogelijk achtte krachtens eene wet tegen

---

[1]) De H. R. nam toen nog aan, dat art. 151 Gemeentewet ook betreft de daarin genoemde meer algemeene verordeningen, die *vóór* de gemeentelijke verordening waren vastgesteld, eene leer waarvan hij bij arrest van 3 Febr. 1863, W. v. h. R. 2454, terecht terugkwam.

[2]) Vgl. overigens ook de rapporten der St. Commissie van 18 October 1897, betreffende de verontreiniging van openbare wateren, d.d. 16 Maart 1898 en 26 Mei 1899.

de verontreiniging van openbare wateren [1]), trouwens in uitzicht gesteld in de M. v. T. tot het ontwerp der wet op de volksgezondheid (1899—1900 N°. 35). Overigens kunnen onbetwist voorzieningen in bijzondere gevallen worden genomen krachtens art. 17, jcto 11 der hinderwet [2]).

Tot het tijdperk zijner provinciale betrekkingen behoort ook de bearbeiding zooal niet de publiceering van een ander standaardwerk van zijne hand, n.l. over: „de Zeeweringen en Waterschappen in Noord-Holland", dat in 1864 op last en voor rekening van die Provincie werd uitgegeven. Omtrent dit zeer belangrijk werk dat zijn waarde behoudt ook al kwam in 1894 eene herziene uitgave daarvan tot stand, wensch ik mij enkele uitweidingen te veroorloven, waaruit zal blijken hoe het oorspronkelijk plan en bestek door De Vries ontworpen, na eerst eenigszins door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland gewijzigd te zijn, ten slotte toch weder de bovenhand behield, ofschoon het nog niet ten volle uitgevoerd is. In eene, onder de door hem nagelaten papieren gevonden, nota van zijne hand, d.d. Januari 1859 — De Vries was toen reeds griffier der Staten en die nota was de voorloopster van den later te vermelden brief van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland d.d. 30 Juni 1859 — tot hoofd hebbende:

„*Plan van eene Waterstaatkundige beschrijving van Noord-Holland, zooals die ten behoeve van het Provinciaal Gouvernement wenschelijk schijnt*" stelde hij het navolgende schema voor zoodanigen arbeid in zijn geheelen omvang:

I. Het maken eener technische beschrijving der waterschappen en polders, aanwijzende: *a* de grootte; de grenzen; de waterkeeringen, met hare benaming, hoogte en samenstelling; middelen van waterloozing; sluizen, waar het water geloosd wordt; zomer- en winterpeil;

b de samenstelling van het bestuur;

c de heffing van lasten en bijzonderheden daartoe betrekkelijk.

II. Het maken van geschiedkundige aanteekeningen. De kennis van vele geschiedkundige bijzonderheden toch, was volgens hem, volstrekt onmisbaar om den tegenwoordigen toestand te begrijpen.

III. Het maken van eene zoo volledig mogelijke lijst van alle charters, privilegiën, octrooiën, enz. tot de waterschappen betrekkelijk, de verhandelingen daarover geschreven; enz.

IV. Het maken van kaarten. Voor de hoofd-waterschappen of

---

[1]) Inmiddels kan ook het Kon. vernietigingsrecht ten opzichte van zorgelooze besturen iets helpen, zie K. B. December 1900 (Stblad 211).

[2]) Zie bv.: Belinfante, Raad van State, 1900, bl. 133 vlgg. in zake de Stoomcartonfabriek te Leeuwarden.

centrale heemraadschappen zouden die alleen de omtrekken der daarin gelegen polders behoeven aan te wijzen, met de plaats der molens, sluizen en vooral de wateren tot den gemeenen boezem behoorende en de middelen om dien boezem te ontlasten. Voor de polders zelve moesten de kaarten al de détails betreffende waterkeeringen en waterloozing zooveel mogelijk aanwijzen.

V. Het maken van een lijst van eenige voorname wegen en vaarten, met geschiedkundige aanteekeningen.

VI. Het maken van eene lijst der algemeene wetten den waterstaat betreffende, dagteekenende van vóór 1806.

Allereerst moest I — het technisch-geographische — ter hand worden genomen door in eene circulaire aan de waterschappen de noodige inlichtingen te vragen. Met de bewerking van dit deel, *dat afzonderlijk gedrukt zoude moeten worden en reeds in het volgend jaar zou kunnen verschijnen,* zou De Vries zich belasten; het sub II vermelde moest van het I^te streng gescheiden gehouden worden; evenals de andere onderdeelen hierboven genoemd zoude het later volgen.

Aan het collegie van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland zelf schijnt echter aanvankelijk het inachtnemen eener andere volgorde wenschelijker te zijn voorgekomen.

Bij brief van 30 Juni 1859 — notulen der Staten van Noord-Holland dd. 5 Juli d. a. v. blz. 15 — toch, gaven Gedeputeerde Staten van dat gewest aan de Staten te kennen: „dat de samen-„stelling eener kaart waarop aanschouwelijk is gemaakt hoe de „provincie in waterschappen is verdeeld zeer noodig was, daar op de „bestaande kaarten de waterschappen zeer onvolledig zijn aangeduid."

Ten behoeve der samenstelling van zoodanige kaart vroegen zij daarom een bedrag van *f* 800.— aan.

„Daarbij — zoo voegden zij er bij — zullen wij gaarne onze „krachten inspannen om eene beschrijving van de bestaande inrich-„ting der waterschappen samen te stellen, die nader en van tijd „tot tijd, door geschiedkundige bijdragen toegelicht in vereeniging „met de kaart de zoo gewenschte en zoo noodzakelijke kennis van „ons dijk- en polderwezen voor de belanghebbenden bereikbaar zou „stellen."

Het rapport der commissie uit de Staten, dd. 8 Juli 1859, „betreffende het ontwerpen eener kaart tot aanwijzing hoe de provincie in waterschappen is verdeeld," stelde gaarne voor de daarvoor aangevraagde gelden toe te staan, maar voegde er bij: „De samenstel-„ling dier kaart is zeker zeer gewenscht te achten, maar vooral

„hoopt de commissie dat Gedeputeerde Staten gevolg mogen geven „aan hunne toezegging om eene beschrijving van de bestaande „inrichting der waterschappen samen te stellen, door geschiedkun- „dige bijdragen toegelicht, en dat zij zich geroepen zullen gevoelen „om zoowel die beschrijving, als de kaart, in druk uit te geven." De *f* 800.— voor de kaart werden door de Staten toegestaan.

Men ziet dus dat bij Gedeputeerde Staten en, ofschoon minder beslist, ook bij de Staten zelven, destijds — in afwijking van het boven ontwikkeld plan van De Vries — de samenstelling eener kaart als éérste werk op de agenda stond, daarnà eerst de (technisch geographische) beschrijving, en eindelijk de geschiedkundige.

Tusschen 1859 en 1862 is echter gemelde beschrijving — in overeenstemming dus met voormeld plan — weder op den vóórgrond getreden. Immers bij brief van Gedeputeerde Staten, dd. 23 October 1862 (not. 4 November 1862, blz. 13), „betreffende de samenstelling eener beschrijving van de bestaande inrichting der waterschappen in de provincie Noord-Holland, gaf dit collegie te kennen, dat in de zomervergadering van 1859 het denkbeeld was geopperd „eene beschrijving samen te stellen van de bestaande waterschappen" [1]), dat die thans had plaats gehad geheel bewerkt door den voormaligen griffier der Staten Mr. G. De Vries Azn. [2]) uit wiens naam Gedeputeerde Staten het aan de Staten aanboden, met voorstel het voor rekening der provincie uit te geven. In de vergadering der Staten van 7 November 1862 werd daartoe dan ook met instemming en dankzegging besloten, maar daarbij stond ook aangeteekend, „nadat de voorzitter in antwoord op de opmerkingen van sommige leden eenige inlichtingen had gegeven omtrent de vervaardiging eener kaart van de waterschappen en daarbij was verzekerd dat deze zaak niet uit het oog werd verloren."

Toen was dus de kaart eenigszins in de verdrukking geraakt; en werd van de geschiedenis der waterschappen zelfs niet meer gerept.

Bij brief van 2 Juli 1863 eindelijk — not. 7 Juli 1863, blz. 39 — gaven Gedeputeerde Staten te kennen, dat van dat werk des heeren De Vries toen reeds 16 vellen waren afgedrukt en zij voegden er bij, „dat onder toezicht van den hoofd-ingenieur van „den Waterstaat mede een begin is gemaakt met het maken eener „kaart van dit gewest, waarop in verband met het werk van den

---

[1]) Dit was niet geheel juist, daar het in 1859 primo loco de kaart had gegolden.

[2]) De bewerking daarvan was gereed toen De Vries lid van den Raad van State werd, maar het afdrukken ondervond daardoor eenige vertraging, zijnde dit eerst in 1864 geheel beëindigd.

„heer De Vries de verschillende polders zijn aangewezen. Als „proeve van bewerking leggen wij het afgewerkte deel der kaart „hierbij over."

Wat nu die kaart betreft — in 1859 allereerst op den voorgrond gesteld — de destijds bedoelde is nimmer voltooid. Wel echter werd, op kleinere schaal, eene kaart vervaardigd de polders aanwijzende, ten behoeve en bij gelegenheid van de nieuwe uitgave der „Zeeweringen en Waterschappen" in 1894, door de zorg van Jhr. Schorer; en werd voorts ook door den heer Van de Poll, Dijkgraaf van den Haarlemmermeerpolder, eene kaart gemaakt der provincie, waarop in groote omtrekken de polders zijn aangegeven. De beschrijving der Waterschappen echter was in 1864 geheel afgedrukt en voor het publiek verkrijgbaar gesteld, terwijl 100 exemplaren daarvan den schrijver werden aangeboden.

Met verwijzing overigens naar het bovenaangehaald plan eener waterstaatkundige beschrijving van Noord-Holland in 1859 door hem ontworpen, diene te dien aanzien verder noch het navolgende.

Wat beoogde De Vries met dit werk?

Bedoelde hij daarmede het leveren van een fragment tot eene algemeene geschiedenis der waterschappen waarop ook door de beide afdeelingen dezer Academie wel eens is aangedrongen?

Geenszins: „eene algemeene geschiedenis van den waterstaat is „niet bestaanbaar — zoo zegt hij elders — omdat die waterstaat „inderdaad niet één is. Verschillende deelen van ons land hebben „hun eigen waterstaat, die met dien van anderen volstrekt niets „gemeen heeft." [1])

Evenmin was hij daarbij bedacht op het leveren van eene geschiedenis der waterschappen in Noord-Holland of zelfs maar van enkele der voornaamste daarvan. „Behandeling der geschie- „denis lag buiten het bestek van dit werk. Slechts hier en daar „is herinnering aan het verledene tot juist begrip onvermijdelijk „geacht, terwijl overigens verwezen wordt naar de toelichtingen „waarmede de ontwerp-reglementen van bestuur aan de Staten, „sinds jaren, waren aangeboden." [2])

Een rijke bron van historische gegevens zou hij trouwens later bieden in zijn „Dijk- en Molenbesturen in Holland's Noorderkwartier", van 1876; en andere kleinere bijdragen.

Het doel van De Vries was: de verdeeling der provincie in haar geheele uitgestrektheid, in honderde polders van de meest

[1]) Kaart van Holland's Noorderkwartier in 1288, blz. 2.
[2]) Inleiding 1864, blz. 2.

verschillende grootte, diepte en inrichting, te beschrijven; en hij was daartoe, voor een goed deel, gekomen door de ervaring opgedaan bij het reglementeeren der waterschappen in Noord-Holland.

Reeds in 1854 toch hadden, zooals reeds hierboven werd opgemerkt, Gedeputeerde Staten aan de Staten een overzicht aangeboden van de waterschappen, grootendeels bewerkt door Jhr. VAN TETS, welk overzicht aan de griffie jaarlijks werd bijgehouden; maar toen men het maken van nieuwe of gewijzigde reglementen voor waterschappen met kracht begon ter hand te nemen, bleek telkens de onvoldoendheid der kennis, die men toen ter tijd nog van den toestand en de inrichting der waterschappen had.

Uit een brief — in antwoord op het hem toegezonden presentexemplaar — dien de toenmalige Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Oost-Indië op 14 September 1864, uit Batavia aan DE VRIES schreef, neem ik overigens het volgende over: „het verheugt „mij zeer — zoo schrijft SLOET VAN DEN BEELE — dat zooals gij „mij schrijft, een werk van mij er u aanleiding toe heeft gegeven; „zulke beschrijvingen moesten in alle provinciën, waarin vele pol„ders zijn, gemaakt worden."

Met dit werk van SLOET werd kennelijk bedoeld zijne beschrijving der polders in Gelderland, voorkomende in zijne „Bijdrage tot de kennis van Gelderland" 1852—1858, blz. 224/508. Daarin worden, evenals in het werk van DE VRIES, technische bijzonderheden medegedeeld omtrent ligging, belending, grootte, dijken, sluizen, molens der polders; enz., maar tusschen beide bestaat toch dit verschil, dat SLOET in meerdere bijzonderheden treedt aangaande het eigenaardige der afzonderlijke polders, hunne geschiedenis, en hun finantiëelen toestand, dan bij DE VRIES worden aangetroffen, die op die punten slechts spaarzaam mededeelingen doet als vallende eigenlijk buiten het door hem ontworpen bestek en zijnde voor een later afzonderlijk te bewerken en uit te geven „Geschiedkundig gedeelte" voorbehouden. SLOET's wensch, dat zoodanige algeméene beschrijving in alle provinciën zoude tot stand komen, is nog slechts zeer ten deele vervuld; behalve in Gelderland en Noord-Holland geschiedde zulks — voor zoover mij althans bekend is — nog slechts in Groningen door de zorg van den heer GEERTSEMA, Commissaris der Koningin in dat gewest; [1]) terwijl ook de tegenwoordige griffier der Staten van Noord-Brabant, in zijn boven reeds vermeld werk omtrent de waterschappen in

---

[1]) De zeeweringen, waterschappen en polders in Groningen, 1898.

Noord-Brabant soortgelijken arbeid, ofschoon op eenigszins andere leest geschoeid, tot stand bracht. Voorts gaf de Hoofd-Ingenieur van den Provincialen Waterstaat in Utrecht, de heer K. VAN RIJN, in 1883 en 1886, op meer bescheiden schaal, soortgelijke opgaven omtrent de waterschappen in Utrecht.

Belangrijke partieele bijdragen omtrent de technische gesteldheid of de geschiedenis der waterschappen en hunne reglementen zagen overigens wèl het licht, waaronder ik, bij wijze van voorbeelden uit de laatste jaren, wensch te vermelden: het werk van genoemden Mr. GEERTSEMA de „Zijlvestenijen in de Groninger Ommelanden", in 1879 uitgekomen; dat van den heer Mr. VAN LOON, oud-griffier der Staten van Groningen, het grondreglement voor de waterschappen in de provincie Groningen, 1898 en 1900; de bijdrage tot de kennis van den rechtstoestand der polders in Groningen door Mr. SYBENGA, den tegenwoordigen griffier dier Staten, verschenen in 1897; de Noorder-Lekdijk Bovendams door den Heer WELCKER, Ingenieur van den Waterstaat, 1870; het waterschap „Heycop", genaamd de Lange Vliet in de provincie Utrecht, door den heer Baron v. ITTERSUM, 1899; de Lekdijk-Benedendams en de IJsseldam, door J. A. VAN HENGST, 1ste deel, 860—1648, 1900; de geografische geschiedenis van Holland, bezuiden de Lek, en Nieuwe Maas in de Middeleeuwen, (1899), alsmede de omvang van den Haarlemmermeer (1892), beide van de hand van den heer RAMAER, Ingenieur bij 's Rijks Waterstaat, en opgenomen in de Verhandelingen dezer Academie; om van de oudere, als b.v. de geschiedenis van Rijnland, — meer in het bijzonder deel 2 daarvan — door Mr. GEVERS VAN ENDEGEEST, van 1871; die van de heeren GEVERS DEYNOOT omtrent Schieland; SCHOLTEN omtrent Alblasserwaard en BEIJERINCK omtrent Delfland, opgenomen in de Verhandelingen van het Bat. Gen. voor Proefondervindelijke Wijsbegeerte, Deel X (1850), niet te gewagen.

Langs welken weg heeft DE VRIES, om tot diens werk terug te keeren, dat samengesteld?

Reeds sinds jaren had hij zorgvuldig allerlei aanteekeningen en gegevens ter zake van de waterschappen en polders verzameld; hij hield er een groot alphabetisch register op na, dat hij dagelijks bijhield en waarin hij o. a. alles opteekende wat hem ter zake belangrijks was voorgekomen. Ter verdere verkrijging van gegevens ging in 1859 een *questionnaire* aan de waterschapsbesturen uit door hem zelven gesteld, maar het is opmerkelijk hoe weinig gezind of in staat tal van waterschaps- en dijksbesturen — en daaronder van de voornaamste — waren om mededeelingen en inlichtingen te verstrekken, zoodat de samenstelling van het werk inderdaad met

groote moeilijkheden gepaard ging en veel langer heeft geduurd dan hij in 1859, gelijk boven bleek, had vermeend.

Men brengt zich daarbij van zelf de spreuk te binnen in een dijkshuis van Noord-Holland voorkomende: „Wat hier wordt overleid, blijft onder de roos gezeid!"

En welk was het resultaat van al dit streven?

Als men dat werk voor de eerste maal inziet — het achter elkander uitlezen ware zeker niet loonend — dan is men lichtelijk geneigd daaraan geen overgroote waarde te hechten, het een succes d'estime toe te kennen wegens zorgvuldig en vlijtig verzamelen.

Maar als men het meer en meer raadpleegt, dan verdwijnt het beeld van den naarstigen verzamelaar, die slechts opteekent en classeert, doch treedt dat van den anatoom op den voorgrond. De volkomen kennis van de materie, die hij voor zich had, in onderlingen samenhang en verband, stelde hem in staat het hoe en waarom van iedere polder-inrichting op te geven en den geheelen waterstaatkundigen toestand van Noord-Holland, voor zoover zich die in zijn zeeweringen en waterschappen weerspiegelt, duidelijk voor oogen te stellen.

Zeker heeft de samenstelling hem veel zorg en min verkwikkelijken arbeid gekost; „wanneer men U — zoo schreef hem een „vriend zijner jeugd — een kleine dertig jaren geleden dit werk „voor uwe verbeelding had gesteld en u gezegd had: van deze „geschiedenis zult gij de schrijver zijn, dan zoudt gij zeker met te „berge gerezen haren hebben uitgeroepen: „Goede Hemel, wat een „woestijn van dorheden zal ik dan nog te doorworstelen hebben!"

Maar hij vond zijn loon in den onverdeelden bijval en de groote waardeering, die zijn arbeid uit alle kringen inoogste; „over honderd jaren" — zoo schreef een deskundig vriend uit het Noorder-„kwartier hem — „zullen uw achterkleinkinderen er zich nog in „verheugen, dat hun overgrootvader als onwederlegbare autoriteit „wordt aangehaald." Zijn werk is inderdaad in den vollen zin des woords een „vraagbaak" geworden.

Dat schijnbaar dorre geraamte werd overigens allengs de onderbouw van lateren arbeid, en dat wel om tweeërlei reden.

Vooreerst omdat zich — in het bijzonder door de tot standkoming van het kanaal van Amsterdam naar Zee alsmede van het Merwede-kanaal, — allengs nieuwe of gewijzigde toestanden hadden gevormd; maar ook omdat vaak bleek dat, zooals ik hierboven reeds aanstipte, de vroeger door de besturen verstrekte gegevens niet volledig waren, zoodat de eerste uitgave dan ook herziening behoefde.

Dat begreep De Vries zelf ook wel en reeds in 1883 — daartoe aangespoord door den toenmaligen Commissaris des Konings in Noord-Holland Jhr. Schorer — nam hij, zelf lid van den Raad van State, zoodanige herziening in overweging en stelde hij zich dienaangaande met den toenmaligen griffier, Mr. Jacobi, in betrekking, maar veel verder dan tot het opstellen van een nieuwe questionnaire voor de waterschapsbesturen kwam men toen niet.

Eenige jaren later gaf daarop de heer Schorer aan De Vries zijn wensch en voornemen te kennen om zelf een nieuwe uitgave te bezorgen, op den voet b.v. zooals Oudemans dit met betrekking tot Kaiser's Sterrenhemel had gedaan; de nieuwe uitgave zoude den zelfden titel als de eerste blijven dragen met de bijvoeging: tweede uitgave, bewerkt door Jhr. Schorer, Commissaris der Koningin in Noord-Holland.

Dit denkbeeld lachte hem zeer toe, hij beloofde gaarne de gevraagde medewerking te verleenen, hetgeen hij dan ook ruimschoots deed, zoodat de brief van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, d.d. 20 Juni 1894, waarmede de tweede editie aan de Staten werd aangeboden dan ook verklaarde:

„de bewerker van de tweede uitgave is bij voortduring met de „kennis en ervaring van den schrijver voorgelicht geworden." Ook deze uitgave geschiedde op last der Staten van Noord-Holland, terwijl Ged. Staten, twee exemplaren daarvan — unica — lieten drukken, een voor De Vries, en een voor Jhr. Schorer; daarna werd het werk voor het publiek verkrijgbaar gesteld.

Met betrekking tot die uitgave wijs ik er nog op, dat, terwijl behandeling der geschiedenis in de voorrede der eerste uitgave werd gezegd „buiten het bestek van het werk te liggen", in de voorrede van de tweede er zeer te recht op werd gewezen, hoe door de verschillende uitgaven daarvan — in de toekomst misschien nog herhaald — de arbeid in zijn geheel, door onderlinge vergelijking, juist wèl ook geschiedkundige waarde zal verkrijgen. De bewerker der tweede uitgave, Jhr. Schorer, die daaraan veel zorg, onderzoek en arbeid heeft besteed, heeft daardoor de provincie Noord-Holland, aan welker hoofd hij van 1879 tot 1897 met eere was geplaatst, in hooge mate aan zich verplicht.

Ongetwijfeld heeft de studie in vroeger en later jaren aan dit werk door De Vries besteed er krachtig toe medegewerkt om hem, meer nog dan reeds vroeger, in staat te stellen in een volgend tijdperk zijns levens de geschiedenis van den Nederlandschen waterstaat — fragmentarisch — met eene reeks van zeldzaam belangrijke werken van meerdere of mindere uitgebreidheid te verrijken.

Tot dit tijdperk reken ik overigens ook nog zijne: „Kaart van Holland's Noorderkwartier in 1288" dat evenals zijne „Zeeweringen en waterschappen" in 1864 uitkwam toen hij reeds lid van den Raad van State was; maar waarvan de voorbereiding reeds dagteekent van zijn werkkring in Noord-Holland. Het einde der dertiende eeuw samenvallende met de staatkundige onderwerping der West-Friezen in 1288 door Graaf Floris V, werd door De Vries aangenomen als het tijdstip waarop omtrent de geschiedenis van den waterstaat van het Noorderkwartier een eenigermate aaneengeschakeld geschiedverhaal kan worden begonnen. Het daarom van hoog belang achtende eene eenigszins juiste kaart van het Noorderkwartier te bezitten, zooals zich dit tegen het einde dier eeuw vóórdeed en de kaarten, die tot nu toe daarvan waren samengesteld ten eenenmale ongeloofwaardig achtend, besloot hij zelf eene poging te doen om eene meer vertrouwbare te vervaardigen. De bekende kaart van Beeldsnijder van Holland en West-Friesland op 31 Juli 1575 uitgegeven tot grondslag nemende, daarin wijzigende wat bewezen kon worden tusschen 1288 en 1575 te zijn veranderd, en daarop aan de hand van andere kaarten aanbrengende het noordelijk deel van Noord-Holland, dat op de kaart van Beeldsnijder ontbrak, vleide hij zich er in te zullen slagen „eene geloofwaardige afbeelding van die gelegenheid des lands te zullen verkrijgen." Hij voegde er een breedvoerige toelichting bij om de inrichting der kaart te verklaren en daardoor ieder in de gelegenheid te stellen de mate van geloofwaardigheid, die de ontworpen kaart verdient, te kunnen beoordeelen, welke toelichting een schat van historische bijzonderheden bevat. Is de vervaardiger der kaart bij deze schrede op een zoo hachelijk terrein als de cartographie van toestanden in lang vervlogen eeuwen altijd is, geslaagd? Ik zal het niet wagen zulks te beslissen.

Voor zooverre mij bekend is, is openlijke en met tegenbewijzen gestaafde kritiek van dezen arbeid uitgebleven. Wel werd mij van eene zijde, die goed ingelicht kàn zijn, verzekerd dat Hofdijk zoude hebben beweerd, dat deze kaart van onnauwkeurigheden niet is vrij te pleiten, en dat wanneer de ontwerper de oude kaarten had gekend, die zich in het archief te Alkmaar bevinden, zijn kaart er vrij wat anders zou hebben uitgezien, maar eenig schriftelijk betoog dienaangaande trof ik niet aan. Integendeel: in Hofdijk's „Kronyk der Kennemer vrijbuiters" — nà de kaart van Hollands Noorderkwartier in 1288 uitgegeven — is mede een kaart van een deel van dat Noorderkwartier opgenomen, die blijken geeft goeddeels naar de kaart van De Vries, waarvan overigens geenerlei mel-

ding wordt gemaakt, te zijn bewerkt. Het rapport der commissie uit deze Academie, — uitgebracht 13 Juni 1861, blz. 261 — bestaande uit de heeren MEES, v. D. BERGH en BAKHUYZEN VAN DEN BRINK, was waardeerend, al wees het op enkele dubia.

Eén althans daarvan komt mij geenszins gewettigd voor. Het rapport maakte de opmerking, dat de Zijpe niet eerst — zooals de schrijver *zou* hebben beweerd — eerst in de 16de eeuw was bedijkt, maar dat reeds in 1392 was gesproken van „het *weder*bedijken van die landstreek".

Dit is inderdaad volkomen juist, maar kan den schrijver niet treffen, want deze toonde juist (blz. 8 en 28) aan, hoe reeds vóór 1388 een dijk was aangelegd tusschen Petten en den Oghe en het plan bestond een anderen dijk te leggen tusschen den Oghe en de Keinse, die gelegen was aan den Schagerdijk, dit is aan den Schagerkogge-Zeedijk. Ware bedoelde dijk inderdaad tot stand gekomen, dan ware de geheele Zijpe reeds toen bedijkt. Dit geschiedde echter niet; de aangelegde dijk tusschen Petten en den Oghe was daardoor ook niet tegen het geweld der zee bestand, en werd weldra weder geheel vernield. Dit was reeds vóór 1392 geschied, en daarom konde de commissie van inspectie in haar rapport van 1 October 1392 verklaren: „dat 's lands oorbaar vordert, dat de „Zijpe *weder* gedijkt werd." Ook in den loop der 16de eeuw had eene bedijking der daar gelegen waardgronden plaats, zooals DE VRIES elders herinnerde [1]), maar ook die bedijking is na weinige jaren weder vernield en eerst krachtens het octrooi der Staten van 20 September 1596 is het werk der bedijking van de Zijpe opnieuw ondernomen en tot stand gebracht.

Bij Koninklijk Besluit van 27 Juni 1862 benoemd tot lid van den Raad van State, verliet DE VRIES noode den werkkring bij het Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, die hem lief was; en noode ook verleenden de Staten van dat gewest het door hem aangevraagd ontslag, met ingang van 1 Juli 1862, op de meest vleiende wijze, daarbij o. a. „het vertrouwen uitdrukkende, dat hij „ook in zijn nieuwen werkkring Noord-Holland zoude getrouw „blijven". Ook aan stoffelijke bewijzen der waardeering, welke hem door Noord-Holland en zijne ingezetenen werd toegedragen, ontbrak het hem niet.

---

[1]) Zie: „Dijks- en Molenbesturen, blz. 329."

Met welke belangstelling hij ook verder den arbeid der Staten van Noord-Holland bleef volgen blijkt o. a. uit zijne kritiek op een betrekkelijk min belangrijk stuk, namelijk op de Memorie van Toelichting bij het ontwerp-reglement van bestuur voor den Polder Katwoude in 1865 aan de Staten van Noord-Holland aangeboden, welke kritiek is te vinden in zijn later nader te bespreken werk over het Dijks- en Molenbestuur in Holland's Noorderkwartier, blz. 505. Noot †, tien jaren daarna verschenen.

Een nieuwe, nog belangrijker, werkkring had zich voor De Vries ontsloten, in welken hij zijne vele gaven in nog ruimer mate aan Koning en Vaderlannd zoude kunnen dienstbaar maken, en zoo ontsloot zich de derde periode van zijn leven, die van de door hem vervulde staatsbetrekkingen: lid van den Raad van State, Minister der Kroon, volksvertegenwoordiger.

Alvorens daartoe over te gaan wensch ik eene vraag te beantwoorden, die zich lichtelijk voordoet, namelijk of aan De Vries nooit een academische leerstoel is aangeboden? Aangeboden werd hem die zeker, èn te Utrecht, èn te Groningen; maar hij stelde zich daarvoor niet beschikbaar, omdat — gelijk mij uit geheel onverdachte bron werd verzekerd — „hij niet van doceeren hield; „daarvoor dan ook de gave niet bezat, en dus eigenlijk niet voor „professor geschikt was."

„Het is mij bijzonder aangenaam" zoo seinde hem zijn oude leermeester en vriend Minister Thorbecke, op 28 Juni 1862, „U „geluk te mogen wenschen met Uwe benoeming tot lid van den „Raad van State" en toen hij na van Juli 1862 tot Juli 1872, en daarna van Maart 1877 tot November 1891 lid van dat hooge collegie te zijn geweest daaruit zijn afscheid nam, getuigde de toenmalige vice-president, Jhr. Van Reenen: „dat hij in den vollen „zin des woords een sieraad van den Raad van State was geweest."

Zijn eerste optreden als Staatsraad met ingang van 1 Juli 1862 viel samen met de reorganisatie van dien Raad krachtens de Wet van 21 December 1861 (Staatsblad n° 129) door Godefroi en Van Heemstra tot stand gebracht, maar door Thorbecke in werking gebracht en uitgevoerd; en van alle zijne toenmalige ambtgenooten — staatsraden in gewonen, in buitengewonen dienst, of honoraire — is thans nog alleen de hoogbejaarde Staatsraad in buitengewonen dienst Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge in leven.

Als lid of voorzitter der afdeeling uit den vollen raad voor Binnenlandsche Zaken, voor Justitie, na 1881 voor Waterstaat, Handel en Nijverheid, nam De Vries ook in gemeld Staats Collegie bij voortduring en toeneming eene invloedrijke plaats in; maar het was vóóral in de afdeeling voor de geschillen van bestuur waarin hij, met eene korte tusschenpooze, van af hare instelling tot zijn definitief aftreden in 1891 zitting behield, dat hij het meest dankbaar terrein vond voor zijne werkzaamheid.

Hier kwamen zijn veelzijdige en uitgebreide rechts- en wetkennis het duidelijkst aan het licht. Op het punt van feiten en antecedenten was hij een volkomen vertrouwbare gids; en zijn streven was dan ook steeds gericht op het bevorderen en verkrijgen van eene constante jurisprudentie, hetgeen echter niet wegnam — en dit strookte volkomen met zijn eenigermate vasthoudend karakter — dat, indien aanvankelijk eene opvatting had gegolden, die door hem met de wet in strijd werd geacht, hij niet rustte voordat die voor eene, naar zijn inzien, betere was geweken. Een opmerkelijk voorbeeld — om mij daartoe te bepalen — leverde de toepassing der wet van 2 Juni 1875 (Staatsblad n° 95) de z.g. hinderwet, op, waar deze in art. 17 spreekt van „het bestuur dat de vergunning geeft" en in 14, aanhef, van „eene nieuwe vergunning."

In strijd met zijne meening werd bij Koninklijk Besluit van 28 Januari 1876 (Staatsblad n° 35) en 3 Augustus 1876 (Staatsblad n° 167) de leer verkondigd, met vernietiging der besluiten van tegenovergestelde strekking, dat, met betrekking van onder het Koninklijk Besluit van 1824 opgerichte inrichtingen, tot toepassing van gemelde artikelen der hinderwet was geroepen het collegie dat, volgens gemeld Koninklijk Besluit, eenmaal de vergunning had gegeven, en *niet* het collegie, dat daartoe volgens de hinderwet ten opzichte van soortgelijke, onder de werking dier wet te stichten, inrichtingen was aangewezen.

De Vries rustte niet voordat eene andere, hem de juiste voorkomende, zienswijze had gezegevierd, en hij had dan ook de voldoening dat ten slotte bij drie Koninklijke Besluiten, in overeenstemming met het advies van den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, genomen, werd beslist, dat het gezag, dat volgens de hinderwet tot handelen geroepen is, zulks ook is, al geldt het instellingen onder de werking van het Koninklijk Besluit van 1824 door een ander gezag toegestaan [1]).

---

[1]) Koninklijke Besluiten van 16 Mei 1884 Belinfante XXIV, 249; 4 Juli 1887 Belinfante XXVII, blz. 490; 13 Augustus 1887 Belinfante XXVII, blz. 605.

Was De Vries overigens met het bloot adviseerend karakter van de afdeeling voor de geschillen van bestuur ingenomen? Allerminst; hij aarzelde integendeel niet in de zitting der Tweede Kamer van 18 November 1872 — blz. 375 — als minister te verklaren, dat: „de overtuiging, dat, zoolang de afdeeling voor de „geschillen alleen adviseert, geen waarborg bestaat voor eene behoor-„lijke administratieve rechtspraak altijd de zijne was geweest."

Op den 6den Juli 1872 werd zijne werkzaamheid als Staatsraad tijdelijk onderbroken wegens zijn optreden als Minister van Justitie en daarop gevolgd kortstondig lidmaatschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Na de ontbinding toch van het derde Kabinet waaraan de naam van Mr. J. R. Thorbecke is verbonden, door de verwerping der inkomstenbelasting van den Minister Blussé op 2 Mei 1872 en het kort daarop gevolgd overlijden van Thorbecke zelven, werd De Vries belast met de samenstelling van een nieuw Ministerie. Het was niet de eerste maal dat hem eene ministeriëele portefeuille werd aangeboden, evenmin de laatste; wèl daarentegen de éénige dat hij zich daarvoor beschikbaar stelde.

Reeds in Februari 1860 bood Van Hall — ik heb reden om te gelooven op aanraden en door tusschenkomst van Boreel van Hogelanden — hem, doch vruchteloos, de portefeuille van Binnenlandsche Zaken in het door hem gevormd Kabinet aan; en ook in het najaar van 1870 toen eene reconstructie van het Ministerie Fock-van Bosse werd beoogd, geschiedde hetzelfde. „Hoe meer „ik er over denk, — zoo schreef hij bij laatstgemelde gelegen-„heid — hoe meer ik tot de overtuiging kom, dat ik de mij „toegedachte taak niet moet aanvaarden. Mijn denkbeelden dien-„aangaande zijn niet van vandaag of gisteren, maar dagteekenen „reeds van meerdere jaren hèr."

De drang der omstandigheden werd hem echter te sterk; en de zucht tot volledige plichtsbetrachting, die hem steeds onderscheidde, maakte dat hij in 1872 aan zijne bovenvermelde denkbeelden ontrouw werd, en de waarlijk niet door hem benijde taak aanvaardde. Zelf in het door hem gevormd Kabinet de portefeuille van Justitie aannemende, traden als zijne ambtsgenooten op: de Heeren Gericke van Herwijnen; Geertsema; Brocx; Van Delden; Van Limburg Stirum en Fransen van de Putte; respectievelijk voor Buitenlandsche Zaken, Binnenlandsche Zaken, Marine, Financiën, Oorlog, en Koloniën, van welke de heer Gericke reeds in het Ministerie-Thorbecke; de heer Brocx in de Ministeriën Fock en Thorbecke plaats hadden genomen.

Het heeft — en het is begrijpelijk — toen en ook later velen

getroffen, dat De Vries niet de portefeuille van Binnenlandsche Zaken voor zich had genomen, en dit is toegeschreven aan allerlei op hem uitgeoefende invloeden. Niets is minder waar: het geschiedde overeenkomstig de uitdrukkelijke begeerte van hem zelven. Afgescheiden nog van de voorliefde die hij altijd bleef gevoelen voor het recht, waaraan hij ook de eerste periode van zijn leven had dienstbaar gemaakt, werd hij daartoe meer in het bijzonder geleid door zijne begeerte om zelf een nieuwe rechterlijke organisatie, waarnaar reeds zoo lang was en wordt omgezien, tot stand te brengen. Hoe groot moet dan ook zijne teleurstelling niet zijn geweest, toen de door hem voorgedragene, na in hare onderdeelen te zijn goedgekeurd, toch nog, in den mond der haven, door eene vereeniging van minderheden, op 20 Mei 1873 met 39 tegen 37 stemmen werd verworpen. Ik zeide dat De Vries met de samenstelling van het Ministerie werd belast; maar daaruit volgt nog niet, dat hij sinds dien ook steeds — althans naar buiten — als woordvoerder van dat Ministerie optrad. De in de laatste 25 jaren meer en meer in zwang gekomen gewoonte, dat — door toepassing van het tweede lid van art. 2 van het Reglement van Orde voor den Ministerraad [1]), — het tijdelijk voorzitterschap van dien Raad voortdurend door den samensteller van het Kabinet wordt waargenomen, bestond destijds nog niet. Zoo trad b. v. op 11 December 1872 (Handelingen blz. 727, 728), in tegenwoordigheid van Mr. De Vries, Min. Fransen van de Putte als tijdelijk voorzitter van den Ministerraad op, door namens de Regeering aan te dringen op een bespoedigd onderzoek der voorgedragen Kieswet.

Als Regeerings-programma werd bij de troonrede van 1873 ontwikkeld: de verbetering der samenstelling en van het gehalte van het leger, alsmede het toestaan van middelen voor noodzakelijke vestingwerken, een nieuwe rechterlijke inrichting, wettelijke regeling van het hooger onderwijs, uitbreiding van kiesrecht, verbetering van gemeenschapsmiddelen in Nederlandsch Indië. Ongetwijfeld is dit tijdperk in het openbaar leven van De Vries datgene geweest, 't welk voor hem het minst bevrediging heeft opgeleverd, want de betrekkelijke onvruchtbaarheid der door hem gevormde Regeering moet den ernstigen Bewindsman wien het nimmer om persoonlijke eerestelling te doen was geweest, maar uitsluitend om vruchten van zijn arbeid ten nutte des lands te zien, zwaar hebben gewogen. Een uiteenzetting der redenen, die daartoe hebben geleid zal wel niet van mij worden verwacht; zij zoude mij lichtelijk voeren

[1]) Zie Romeijn Staatswetten 9e druk blz. 33 en vlg.

op het gebied der — ook persoonlijke — hedendaagsche staatkunde, een terrein waarvan deze Academie, en terecht, zich steeds pleegt te onthouden.

Gegevens omtrent de inwendige geschiedenis van de samenstelling en werkzaamheid van het door hem gevormde Kabinet zijn overigens door hem ook niet nagelaten; de bescheiden, tot zijn ministerie betrekkelijk, zijn volgens zijn bepaalde begeerte vernietigd.

Reeds de periode uit zijn eerste rede bij het adres van antwoord op de troonrede van 1872, waarin hij, na eene uit zijn hart gewelde hulde aan de nagedachtenis van THORBECKE te hebben gebracht, als zijn gevoelen in de Volksvertegenwoordiging uitsprak; „dat hier, waar „het geldt de belangen van het vaderland te dienen, geen verwijdering is te zoeken, maar naar toenadering is te trachten," was geheel in overeenstemming met den aard der eervolle openbare betrekkingen, tot dusverre door hem met zoo gelukkig gevolg vervuld, en de even schitterende als afdoende rede waarmede hij op 13 Januari 1874 (Handelingen Eerste Kamer, blz. 128), zijn bewind tegen het verwijt van gebrek aan ernst verdedigde, kenmerkte den man, die zelfs het schijnbaar minstbeduidende ernstig opvatte, ten volle. Persoonlijk werd DE VRIES dan ook in dezen werkkring mede door zijn tegenstanders gewaardeerd en geacht.

„Wat wij van den minister ten antwoord kregen — zoo sprak de heer VAN NISPEN TOT SEVENAER bij de algemeene beschouwingen over de begrooting voor 1873 — Handelingen 1872—1873 blz. 407 — „wij mogen het beamen of niet, is helder en kernachtig, „en men komt tot de gedachte, dat althans wat helderheid en „frischheid van geestvermogens aangaat, wij voor ons hebben den „rechten man op de rechte plaats," en evenzoo bracht Mr. HEEMSKERK, AZN. eene warme hulde aan de kunde en het talent, waarmede hij zijne rechterlijke inrichting verdedigde (Handelingen 1872—1873 blz. 114).

Ik wees er reeds hierboven op hoe zwaar hem de verwerping ten slotte van de rechterlijke inrichting met 39 tegen 37 stemmen moet zijn gevallen, maar ook daarin verloochende zich zijn nobel karakter niet. Ofschoon nog langer dan een jaar daarna aan het bewind gebleven, is hem nòch toen, nòch ook, althans in het openbaar, later, één bitter woord dienaangaande ontvallen en ontzonk hem evenmin daardoor de moed tot, zij het dan ook partiëelen, arbeid op wetgevend gebied, een arbeid waarvan ons burgerlijk recht, rechts- en strafvordering op meer dan één gewichtig punt vruchten trok, al werden die dan ook destijds niet altijd naar billijkheid gewaardeerd.

Ook de oorlog met Atjeh, onder zijn Ministerie uitgebroken, was voor zijne Regeering eene oorzaak van groote zorg en ofschoon ik omtrent de oorzaken en de onvermijdelijkheid van dien krijg thans niet in eenige beschouwing wensch te treden, zoo wil ik toch niet nalaten, bij al de kritiek waaraan zijn bewind ook ten deze heeft blootgestaan, te wijzen op hetgeen drie volksvertegenwoordigers, waarvan twee niet tot zijn richting behoorden, reeds dadelijk bij den aanvang van dien oorlog, of later nadat die reeds 13 jaren had voortgeduurd, dienaangaande hebben te kennen gegeven. De heer VAN NISPEN TOT SEVENAER verklaarde op 2 Juli 1873, blz. 1835: „Nu ik al wederom heb hooren betoogen, dat „de oorlog met Atjeh niet gerechtvaardigd is, acht ik mij verplicht „om voor het buitenland èn het vaderland te verklaren, dat ik dat „gevoelen niet deel en dat naar mijn oordeel Nederland in de „bestaande omstandigheden wel degelijk het recht had aan Atjeh „den oorlog te verklaren."

En 13 jaren later verklaarde de grijze ELOUT VAN SOETERWOUDE in de Eerste Kamer op 21 Januari 1886, Handelingen Eerste Kamer, blz. 214: „Ik zoude de beginselen van den oorlog met Atjeh niet „durven afkeuren. Ik ben indertijd vereerd geweest met eene me„dedeeling van de punten vóór nog iets was begonnen. Ik heb „bij een onderhoud, dat tot in den nacht duurde, met den toen„maligen minister FRANSEN VAN DE PUTTE gezien met welke nauw„gezetheid en met welk diep besef van verantwoordelijkheid die „minister heeft gehandeld." Beide verklaringen waren dus geheel in overeenstemming met die van zijn politieken geestverwant, den oud G. G. van N. O.-Indië, Mr. DUIJMAER VAN TWIST die in de zitting der Eerste Kamer van 16 Juni 1873 den oorlog met Atjeh „èn rechtvaardig, èn onvermijdelijk" noemde [1]).

Het Ministerie-DE VRIES, door de verwerping van de rechterlijke inrichting, van de afschaffing der plaats-vervanging, van de muntwet, getroffen; door het aftreden der Ministers van Oorlog en van Marine verzwakt; bood, nadat ook de Kieswet op 19 Juni 1874 met 39 tegen 32 stemmen was verworpen, ten tweeden male zijn ontslag aan, dat op 26 Augustus 1874 daarna op de meest eervolle wijze werd verleend.

Het strekt tot een hernieuwd bewijs hoe de samenwerking ook van uitnemende krachten in den Regeeringskring niet tot de vervulling van gerechtvaardigde verwachtingen kan leiden, als de politieke constellatie niet gunstig is; dat overigens het ietwat cynische

---

[1]) Eerste Kamer, 1872—1873, blz. 346.

„la politique n'est pas affaire de saints" ook met betrekking tot De Vries zoude zijn bewaarheid, zoude ik allerminst durven beweren — maar ontkennen evenmin.

In welke mate de Kroon zijne diensten waardeerde bleek uit de daarna tot tweemalen toe herhaalde opdracht om op nieuw een Ministerie samen te stellen; de eerste maal in October 1877 nà de ontslagaanvrage van het Ministerie-Heemskerk; de tweede maal, in vereeniging met de Heeren Fransen van de Putte en Cremers, in Juli 1879, na die van het Ministerie-Kappeijne van de Coppello.

Waar die vereerende opdrachten eerbiedigelijk door hem werden afgewezen, daar werd hij, blijkens de daarover gewisselde stukken, daartoe allerminst geleid door overwegingen van persoonlijken tegenzin — hoezeer ook gerechtvaardigd na de ervaring door hem in 1872—1874 opgedaan — maar uitsluitend door hetgeen naar zijn oordeel vereischt werd door het wèlbegrepen landsbelang in verband niet de staatkundige gegevens van het oogenblik.

Overigens ontbrak het hem ook aan andere bewijzen van het vertrouwen der Kroon niet; zoo werd hij o. a. uitgenoodigd om de waardigheid van Commissaris des Konings te vervullen in Drenthe, Overijssel en Noord-Holland.

Maar niet minder dan uit voormelde hoogst vereerende aanbiedingen bleek hoezeer de Koning zijn rechtschapenheid en doorzicht waardeerde, door het tot hem gericht verzoek om advies of medewerking betreffende de regeling van meer dan ééne aangelegenheid van meer bijzonderen aard, doch waarbij gewichtige en teedere belangen waren betrokken.

Ook zijne medeburgers hielden hunne waardeerende aandacht op De Vries reeds dadelijk na zijn aftreding als minister gevestigd; en onderscheiden kiesdistricten dongen in 1875 naar de eer om hem naar de volksvertegenwoordiging af te vaardigen. Uit een brief aan een dezer kiesvereenigingen is mij gebleken dat hij bezwaar maakte eenige verklaring af te leggen „omdat hij die niet vereenigbaar achtte met de volkomen vrijheid, zonder welke hij niet zou kunnen besluiten het lidmaatschap der Tweede Kamer te aanvaarden."

Te Amsterdam de candidatuur aanvaard hebbende, werd hij aldaar op 8 Juni 1875 bij eerste stemming verkozen en heeft hij voor dat district zitting gehouden tot zijne herbenoeming tot lid van den Staatsraad in Maart 1877.

Als lid der Kamer nam hij dadelijk een invloedrijke stelling in; tot meer dan één gewichtigen maatregel nam hij het initiatief of

werkte hij krachtig mede, en ook waar hij in de minderheid bleef heeft later niet zelden de ervaring de juistheid zijner meening bevestigd. Van dit laatste wensch ik als voorbeeld aan te halen zijn grondig doch vruchteloos verzet [1]) tegen den maatregel door minister HEEMSKERK bij de begrooting voor 1876 voorgesteld en door de Kamer aangenomen, om de waterstaatswerken, in 1819 vanwege het Rijk aan de provinciën in onderhoud en beheer overgedragen, en bloc en zonder nauwkeurig onderzoek naar hun eigenlijk karakter, weder bij het Rijk terug te nemen, zooals dan ook is geschied bij Koninklijk Besluit van 27 Mei 1876 (Staatsblad n° 109).

Ik zoude wel durven betwijfelen of deze, met het beginsel van decentralisatie strijdige en uit een finantiëel oogpunt voor het Rijk noodlottige handeling — waarover ook ik bij herhaling mijn leedwezen heb uitgedrukt [2]) — indien hij niet genomen ware, alsnog zou worden genomen.

Hij zag zijn meening daarentegen zegevieren bij de aanneming van het ook door hem voorgedragen en verdedigd amendement om aan Amsterdam de mogelijkheid te openen zijn beroemd Atheneum in een Universiteit te herscheppen, welke gebeurtenis aan een geestdriftig voorstander daarvan in een aan hem gerichten brief de tot dusverre — naar ik zoude meenen, gelukkig! — nog niet verwezentlijkte profetie ontlokte: „dat de Hoogescholen te Utrecht en Groningen, slechts overblijfsels van een aloud provincialismus, ten val neigen."

Voorts nam DE VRIES ook een ijverig aandeel aan de tot stand brenging der rechterlijke wetten in 1877, welke hij — zonder eenige rancune over de in 1875 door hem ondervonden tegenwerking —, verdedigde „daar zij hem voorkwamen te zijn althans in „de goede richting"; daarmede de les in practijk brengende door hem op 20 Maart 1873, blz. 1141, toen hij zelf minister was, doch vruchteloos, aan zijn toenmaligen tegenstander, thans zijn opvolger, voorgehouden.

Zijne parlementaire loopbaan duurde slechts kort; in 1877 opnieuw benoemd tot lid van den Raad van State, zeide hij daaraan voor goed vaarwel; en vervulde hij laatstgemeld ambt bij vernieuwing op de meest eervolle wijze, totdat hij in 1891 op ruim 73-jarigen leeftijd zijn afscheid nam uit den Staatsdienst, en hem de titel werd verleend van Staatsraad in buitengewonen dienst,

---

[1]) Zie Handelingen Tweede Kamer 1875—1876 blz. 675.

[2]) Laatstelijk in de zitting der Eerste Kamer van 13 Juli 1898. Handelingen blz. 400.

bij zijn eervol ontslag als Staatsraad in gewonen dienst, krachtens Koninklijk Besluit van 13 October van dat jaar.

Niet alleen in en door de waarneming van openbare betrekkingen, in engeren zin, heeft De Vries meer dan eene halve eeuw zijn land en volk gediend, gewichtige diensten zijn evenzeer door hem bewezen door de vervulling van het lidmaat- of voorzitterschap in niet minder dan negen Staatscommissiën van zeer uitéénloopenden aard.

Bij de meeste daarvan zal ik mij, kortheidshalve, bepalen tot eene bloote vermelding van hare strekking, om slechts bij een tweetal in eenige meerdere bijzonderheden te treden.

Hij was:

1°. Lid der Staatscommissie bij Koninklijk Besluit van 9 Februari 1854, n° 57, benoemd tot onderzoek der bestaande wetten en verordeningen omtrent de zeevisscherijen, bestaande uit twee leden van Gedeputeerde Staten, uit elke der provinciën Zuid- en Noord-Holland als leden en Mr. J. T. Buys, destijds ambtenaar bij de Griffie van Noord-Holland, als secretaris. Bekend is hoe haar doorwrocht rapport — grootendeels van de hand van Buys — heeft geleid tot de wet van 13 Juni 1857 (Staatsblad n° 87) omtrent de zeevisscherijen waarbij de wet van 12 Maart 1818 (Staatsblad n° 15) tot uitoefening der groote visscherij en alle andere verordeningen op dat stuk met haar samenstel van beschermende en beperkende bepalingen werden ingetrokken, hetgeen eene hoofdoorzaak is geweest van den verlevendigden en toegenomen bloei van dien alouden tak onzer volkswelvaart. [1])

2° en 3°. Lid der Staatscommissiën in 1864 en 1865 benoemd tot uitvoering van het Koninklijk Besluit van 29 September 1841 (Staatsblad n° 38) tot onderzoek der algemeene rekeningen aantoonende de hoegrootheid der koloniale remises, en het gebruik van die remises gemaakt over de dienstjaren 1862 en 1863.

4°. Voorzitter der commissie bij Koninklijk Besluit van 26 Augustus 1867 n° 28, benoemd om de Regeering te dienen van advies

---

[1]) De afschaffing der premiën was reeds voorbereid bij de begrooting voor 1851, zie de rede van Minister Thorbecke op 20 November 1850 (v. d. Hoeven I, blz. 105).

omtrent het stellen van regelen bij de wet aangaande de verdeeling der lasten voor gewoon en buitengewoon onderhoud der zeeweringen van de calamiteuse polders in Zeeland, omtrent het brengen van waterschappen in den toestand van calamiteus en het bevrijden uit dien toestand. Gemelde commissie werd op 4 October 1869 ontbonden, terwijl haar op 17 Maart te voren uitgebracht uitvoerig rapport de grondslag is geworden der wet omtrent de calamiteuse polders van 19 Juli 1870 (Staatsblad n° 119). Eene belangrijke, nader door De Vries persoonlijk aan de Regeering uitgebrachte, nota is te vinden in de Bijl. Tweede Kamer, 1869—1870, blz. 709, vlgg.

5°. Voorzitter der Commissie bij Koninklijk Besluit van 13 Februari 1869 benoemd, ten einde de bezwaren te onderzoeken, die tegen de werken tot vorming der Nieuwe Merwede zijn gerezen, en, zoo noodig, de middelen aan te wijzen, waardoor die zouden kunnen worden weggenomen, welke Staats-commissie het gevolg was van eene daartoe strekkende motie op 5 December 1868 in de Tweede Kamer aangenomen. Het rapport dier commissie werd op 24 Juni 1870 uitgebracht en haar advies omtrent de normaliseering van de Nieuwe Merwede is in opvolgende jaren in hoofdzaak gevolgd, zijnde de daartoe betrekkelijke werken zoo goed als afgeloopen. Voorts werd het denkbeeld der commissie omtrent de oprichting van een waterschap gevolgd door de instelling van het Linge-waterschap, krachtens art. 23 der wet van 12 Juli 1855 (Staatsblad n° 102), bij het Koninklijk Besluit van 23 October 1880 (Staatsblad n° 183), aan welk waterschap daarna bij de wet van 19 Juli 1881 (Staatsblad n° 129) tegen eene jaarlijksche bijdrage van *f* 27 118, het kanaal van Steenenhoek enz. werd overgedragen. Meer verwijderde voorstellen der commissie door het waterschap of anderen met Rijkshulp uit te voeren, zijn tot dusverre niet verwezenlijkt, als met het oog op den feitelijken toestand voor het oogenblik minder noodig.

6°. Voorzitter der Commissie bij Koninklijk Besluit van 4 Mei 1870 n° 1 benoemd: ten einde een oordeel uit te brengen over het plan tot het indijken, droogmaken en in cultuur brengen van het zuidelijk deel der Zuiderzee zooals dit door een zevental Nederlanders aan de Regeering was onderworpen. Door zijn optreden als Minister van Justitie nam hij ontslag uit deze commissie en werd hij opgevolgd door Mr. C. Fock, op 2 Augustus 1872. Het plan strekte om een afsluitdijk te leggen van Enkhuizen naar de

Over-IJsselsche kust bij Haatlandersluis, terwijl de IJsselmonden zouden worden vrijgelaten.

Eene oppervlakte van 195000 hectaren zoude worden ingepolderd, en de kosten werden geraamd door den heer STIELTJES, Ingenieur der concessie-aanvragers, op 98 millioen gulden zonder renteberekening en 140 millioen gulden met renteberekening, en door de commissie van onderzoek respectivelijk op 123½ millioen en 184 millioen, een en ander zonder bijrekening van defensie-uitgaven.

Bij het rapport dd. 21 April 1873 verklaarde eene meerderheid zich vóór het plan, ook al werd het door concessionnarissen uitgevoerd, met finantiëelen steun van het Rijk. De minderheid was er daarentegen *tegen*; en wenschte in elk geval géén uitvoering door concessionnarissen, maar dàn door het Rijk zelf. Van deze concessie-aanvrage kwam niets.

7°. Voorzitter van de bij Koninklijk Besluit van 21 April 1878 benoemde Commissie tot het instellen van een onderzoek naar den tegenwoordigen toestand van het Zwolsche Diep en naar de middelen die moeten worden aangewend om dien waterweg aan zijne bestemming voor scheepvaart en afstrooming te doen beantwoorden, welke commissie op 31 Augustus 1879 haar rapport uitbracht. Een der middelen door de meerderheid voorgesteld bestond in eene partiëele indijking van de Zuiderzee en van het Zwolschediep door aanleg van een dijk beginnende aan de Noorder-Ketelkrib, noordwaarts strekkende over Schokland, dat in de indijking zou worden opgenomen, en dan oostwaarts voortgezet tot de kust van Overijssel benoorden de Voorst, waarvan de kosten werden geraamd op 10½ millioen; met welk voorstel de minderheid zich niet konde vereenigen. De commissie in haar geheel stelde voor te besluiten tot eene opmaking van de leidammen en het brengen van den Noorderleidam op 200 meter bezuiden den Zuiderleidam, van welk werk de kosten op *f* 850 000 werden geraamd.

Aan dit voorstel werd tot dusverre geen gevolg gegeven; men bepaalde zich in hoofdzaak tot het krachtiger baggeren; terwijl, zooals de Memorie van Antwoord op Hoofdstuk IX over 1887 mededeelde, men het wenschelijk achtte de grootere werken door de Staats-commissie voorgesteld voorshands te laten rusten.

Ten slotte wensch ik iets langer stil te staan bij de krachtens Koninklijk Besluit van 11 Mei 1883 n° 1 benoemde staats-commissie tot onderzoek der vraag van welke bepalingen der Grondwet herziening noodzakelijk en thans raadzaam is, van welke commissie

De Vries lid was; alsmede bij die ingesteld bij het Koninklijk Besluit van 21 April 1892 ten einde de Regeering van advies te dienen omtrent de wettelijke regels, die ten aanzien van het Waterstaatsbestuur behooren te worden ingesteld en hunne volgorde, waarvan hij voorzitter was.

Wat de Grondwets-commissie betreft, moge het navolgende dienen, dat, wegens de geheimhouding welke alsnog omtrent de beraadslagingen dier commissie geldt, uit den aard der zaak niet van veel beteekenis kan zijn.

In deze commissie mocht ik met hem zitting nemen en het is mij nog altijd een voorrecht aan onze samenwerking daarin te mogen denken.

Wat mij het meest daarbij trof was tweeërlei: vooreerst de omstandigheid dat hij — en het feit dat reeds zoo menige Staatscommissie door hem werd geleid zal dit wel hebben bevorderd —, steeds met juistheid en scherpte het punt waarop het bij eene discussie aankwam, wist te praeciseeren en in het licht te stellen; ten andere: de volkomen kennis tot in details van de onderwerpen, die hij besprak en de helderheid waarmede hij zijn inzichten ontwikkelde, waardoor hij voor degenen die het met hem eens waren een krachtige steun, voor de anderen een geduchte ofschoon altijd welwillende tegenstander was.

Hij had zitting in de sub-commissiën belast met het onderzoeken en doen van voorstellen, betreffende de artikelen der Grondwet van 1848:

1°. art. 1—10; 73; 118; 145 (thans: 1—9; 77; 2, 1ste lid en 122; alsmede 149).

2°. Hoofdstuk IV: van de Provinciale en Gemeentebesturen;

3°. Hoofdstuk IX: van den Waterstaat.

Met betrekking tot de rechtspraak in administratieve twistgedingen was hij — zooals hierboven reeds werd opgemerkt — geen voorstander van het tegenwoordig stelsel waarbij aan de afdeeling voor de geschillen van bestuur slechts een bloot adviseerend karakter werd toegekend.

Hij verlangde „dat alle klachten over geschonden recht, ten„gevolge van beweerde onwettige handelingen van de uitvoerende „macht in Rijk, provincie, gemeente of waterschap, aan een van „die macht onafhankelijk gezag ter beslissing zouden worden opge„dragen," maar de Grondwet zelve moest niet bepalen welk collegie tot die beslissing zoude worden geroepen, doch zulks aan de wet overlaten. Daarom wenschte hij echter dan ook dat in de Grondwet de gelegenheid zou worden opengelaten om ook aan den Raad van

State of aan een zijner afdeelingen de rechtspraak te kunnen opdragen in geschillen niet vallende onder art. 148 der Grondwet van 1848.

De mogelijkheid van zoodanige opdracht werd in art. 76 der Grondwet van 1887 opgenomen, terwijl art. 154 de gelegenheid mede opent om een ander collegie daartoe te roepen.

Wat het provinciaal bestuur en wetgeving betreft, wenschte De Vries niet dat, zooals de subcommissie waarin hij zitting had wilde, verandering zoude worden gebracht in de bepaling van art. 139 (136) in dien zin dat de Staten de leden van Gedeputeerde Staten ook buiten hun midden zouden kunnen benoemen, een denkbeeld gelijk men weet, beslist voorgestaan door Mr. J. T. Buijs, die ook lid der Staatscommissie was [1]); en was hij ook niet gezind tot het afschaffen der preventief werkende goedkeuring des Konings op de provinciale reglementen en verordeningen, zooals de Staats-commissie wèl voorstelde, die van oordeel was dat het repressief toezicht in het vernietigings-recht gelegen voldoende was.

Voor het kiesrecht voor Staat en provincie verdedigde hij het stelsel, dat het actief burgerrecht in hoofdzaak doet samenvallen met de grens der volle belastbaarheid wegens het gebruik van eene woning of wat daarmede geacht kan worden gelijk te staan, zoodat art. 82 der Grondwet volgens het voorstel der Staats-commissie in hoofdzaak zijne instemming had; terwijl hij regeling van het kiesrecht voor den gemeenteraad, zonder beperking, aan de wet wenschte over te laten. Op het gebied van het lager volksonderwijs eindelijk was hij geen voorstander van eene regeling, die, rechtens of feitelijk, er toe leidde om aan het van overheidswege gegeven onderwijs als het ware een monopolie te dien aanzien toe te kennen.

In 1892 op ruim 74-jarigen leeftijd trad Mr. De Vries, destijds Staatsraad in buitengewonen dienst, op als voorzitter der bovenvermelde bij Koninklijk Besluit van 21 April 1892 ingestelde Staatscommissie, kortheidshalve waterstaats-commissie genoemd. Ook in die commissie — waarin hij zitting had o. a. met den heer G. van Diesen, Oud-Hoofdinspecteur van 's Rijks Waterstaat, met wien hij als Ingenieur in Noord-Holland reeds in ambtelijke betrekking had gestaan —, verloochende zich zijn groote werkzaamheid niet.

[1]) De Grondwet, deel II blz 145.

Reeds weinig dagen na hare eerste bijeenkomst had hij negen nota's te zamen gesteld, waarin in hoofdtrekken zijne denkbeelden waren nedergelegd omtrent den weg, die bij de wettelijke regeling van ons waterstaatswezen zou behooren te worden gevolgd. Naar zijn oordeel moest het vroeger dwaalbegrip voor goed worden ter zijde gesteld, dat ééne enkele wet den geheelen omvang der regeling van alle waterstaatsaangelegenheden zou moeten inhouden en was partieele regeling alleen doeltreffend en uitvoerbaar.

Voorzooverre de daarbij te volgen richting reeds in bijzonderheden konde worden aangeduid, was dit geschied in eenige stellingen door de Commissie in haar geheel ontwikkeld bij brief van 25 Januari 1893, als Bijl. No. 4 gevoegd bij de Koninklijke Boodschap van 18 September d. a. v. ten geleide van een ontwerp van Wet, houdende bepalingen omtrent Verveeningen [1]).

Aansluiting aan het geen sinds 1848 in het bijzonder door de Provinciale Staten was verricht, stond daarbij op den voorgrond.

Gesteund door den werkzamen en bekwamen Secretaris, tevens Lid van gemelde Commissie, Mr. Tavenraat, Griffier der Staten van Zuid-Holland, en door de overige leden daarvan, had hij het voorrecht om toen hij in 1898 wegens vergevorderden leeftijd zich uit die commissie terugtrok, reeds verschillende ontwerpen van waterstaatswetgeving tot wet verheven of althans ingediend te zien, terwijl andere reeds een vergevorderd stadium van voorbereiding hadden bereikt.

Zoo waren *tot stand* gekomen o. a. de wet omtrent de verveeningen van 13 Juli 1895 (Staatsblad N°. 113) en die tot uitvoering van art. 191 der Grondwet, vastgesteld bij de wet van 20 Juli 1895 (Staatsblad 139) de z. g. Keurenwet;

waren *ingediend* o. a. wetsontwerpen tot: het stellen van algemeene regels omtrent het waterstaatsbestuur bij Koninklijk Besluit van 16 Juni 1896, thans de wet van 10 November 1900 (Staatsblad 176);

tot toekenning van bevoegdheden aan de besturen van waterschappen, veenschappen en veenpolders ter vervanging der wet van 1841 bij Koninklijk Besluit van 28 September 1896, thans nog bij de Staten-Generaal aanhangig; tot opheffing der belemmeringen bij de uitvoering van werken in het openbaar belang ondernomen of bevolen, bij Koninklijk Besluit van 13 October 1896, thans de wet van 23 Mei 1899 (Staatsblad 129) uitmakende; terwijl ettelijke anderen waren voorbereid o. a. een wetsontwerp tot verzekering van

[1]) Bijlagen 1893—1894 n° 75.

den goeden toestand van rivieren en stroomen, in beheer bij het Rijk, ter vervanging der wet van 1806.

Ter beoordeeling in hoeverre de door de Regeering bij de Staten-Generaal ingediende ontwerpen van wet al of niet overeenstemden met de voorstellen der Staats-commissie dienaangaande kan dienen het werk door het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid uitgegeven en bij de Gebroeders VAN CLEEFF verkrijgbaar gesteld, getiteld:

„Ontwerpen van wet tot 1 Augustus 1896 ingediend door de Staatscommissie, ingesteld bij het Koninklijk Besluit van 21 April 1892."

Die uitgave geschiedde goeddeels tengevolge van den aandrang van DE VRIES, die niet wenschte dat de Staatscommissie eenigermate de verantwoordelijkheid zou dragen van de door de Regeering ingediende ontwerpen, ook waar die van haar voorstellen afweken.

Na bereikten 80-jarigen leeftijd verzocht DE VRIES zijn eervol ontslag als lid en voorzitter der Waterstaats-Commissie, welk ontslag hem bij Koninklijk Besluit van 5 April 1898 op de meest vereerende wijze werd verleend, onder gelijktijdige toekenning van den titel van Minister van Staat; en hij werd als voorzitter opgevolgd door het lid dier commissie, den heer VAN DIESEN. Daarmede nam zijn openbaar leven een einde.

Wat hij in betrekkingen van meer particulieren aard heeft gewerkt en tot stand gebracht, kunnen de talrijke genootschappen en vereenigingen van wetenschappelijken en anderen aard getuigen, waarvan hij een hooggewaardeerd bestuurder of medelid was.

Te dien opzichte bepaal ik mij tot de vermelding, dat hij tot zijn overlijden is gebleven curator van de THORBECKE-stichting, voorzitter van het bestuur tot uitgave der bronnen van het Oude-Vaderlandsche Recht; Commissaris der Maatschappij tot Exploitatie van Staats-Spoorwegen.

Mij blijft thans nog slechts over eenige mededeeling te doen aangaande hetgeen DE VRIES nà zijn eerste optreden als Staats-Raad, in 1862, als publicist heeft geleverd. Na de voltooiing van zijne „Zeeweringen en Waterschappen" en van zijne „Kaart van Holland's Noorderkwartier in 1288", beide in 1864 verschenen, bewerkte hij nog een twaalftal bijdragen van grooter of kleiner

omvang waaronder zelfs eene — die betreffende het Dijks- en Molenbestuur in Holland's Noorderkwartier — van 633 quartobladzijden.

Deze bijdragen bevatten een rijkdom van historische, juridische en technische bijzonderheden welke, zij het dan ook fragmentarisch, eene geschiedenis leveren van den waterstaat in Noord-Holland, voornamelijk het Noorderkwartier; en waardoor hij rijkelijk voldeed aan hetgeen hij eene behoefte voor zich zelven noemde: „de kennis van het oude, in zijne wording en werking, voor de vergetelheid te bewaren" [1]).

Tot de samenstelling van deze voor onze waterstaatsgeschiedenis inderdaad onschatbare bijdragen, was De Vries goeddeels in staat gesteld door de nauwgezette en kritische studie van octrooien, privilegiën, charters, rekeningen, costumen enz., die hij een menschenleeftijd lang heeft voortgezet; en omtrent meer dan één onderdeel van ons waterstaatswezen deed hij een nieuw licht opgaan, dat niet heeft nagelaten ook op onze jurisprudentie invloed uit te oefenen.

Het zoude mij te ver brengen om van de meest belangrijke dier geschriften ook zelfs maar een oppervlakkig overzicht te geven, en ik bepaal mij dan ook slechts tot de aanwijzing van eenige weinige, daarin behandelde punten.

1°. In de eerste plaats omtrent het oorspronkelijk publiek- of wel privaatrechtelijk karakter van onze waterschappen. Het wil mij voorkomen, dat in het bijzonder door de onderzoekingen van De Vries het publiekrechtelijk karakter van onze waterschappen en polders, sinds overoude tijden, *als regel*, genoegzaam is aangetoond, en dat, voor zooverre — niet het minst in de laatste tijden — evenzeer van bekwame zijden, [2]) twijfel daaraan is geopperd, dit verschil van minder beteekenis is, dan het geval schijnt te zijn, en goeddeels een verschil betreft tusschen meerdere of mindere frequentie der uitzonderingen op dien regel.

Vast staat om te beginnen, dat onze polders en waterschappen, voor zooverre zij als openbare lichamen konden worden aangemerkt, waarvan de besturen met openbaar gezag waren bekleed; — b.v. met het recht om keuren te maken; parate-executie enz. — die qualiteit alleen konden ontleenen aan een gezagsdaad van hooger bestuur, hetzij dan lands- of meer plaatselijke overheid. Dit wordt

---

[1]) Voorrede Dijks- en Molenbesturen, blz. 2.

[2]) Vgl. b. v. Mr. C. G. Geertsema, De Zijlvestenijen in de Groninger Ommelanden 1879; Mr. van Loon, Grondreglement van Groningen 1898—1900; Mr. Sybenga, Bijdrage tot de kennis van den rechtstoestand der polders, Groningen 1897; Mr. Jacobi, Handelingen Juristenvergadering 1887, blz 148.

erkend o. a. door Mr. JACOBI [1]) waar hij zeide; „dat om het bestuur als openbaar bestuur erkend, en met de daaraan toekomende macht bekleed te zien, de medewerking van lands- of plaatselijke besturen moest worden ingeroepen;" en ook Mr. VAN LOON verklaarde [2]) dat „b.v. om voorschriften te kunnen geven, door straf-„bepalingen te handhaven, samenhang met het publiek recht noodig „was."

Heeft nu van den anderen kant DE VRIES ontkend, dat zich, in den loop der tijden, immer vereenigingen van eigenaren hebben gevormd wier samenwerking geen publiek- maar een privaatrechtelijk karakter droeg? Al meende hij steeds met klem tegen de meening te moeten opkomen dat, in het algemeen, de waterschappen en polders uit geheel vrijwillige vereenigingen zouden zijn ontstaan [3]); al waarschuwde hij er tegen reeds uit de zelfstandigheid en vrijheid van handelen in eigen huishouden door die instellingen veelal genoten haar burgerrechtelijk karakter af te leiden; dàt zoodanige vereenigingen van eigenaren ter bescherming hunner belangen, in het bijzonder opzichtens waterlossing, hebben plaats gehad, welke gemeld karakter inderdaad droegen, daarvan haalt hij zelf voorbeelden aan.

Waar bv. Mr. SYBENGA betoogt [4]) dat zelfs een vergunning van het openbaar gezag tot inpoldering in vroeger of later tijden de vereenigingen niet altijd tot organen van het openbaar gezag stempelde, daar haalt DE VRIES zelf ook daarvan een voorbeeld aan. In zijne „Bedijking van den Diepsmeer en den Tjaarlingermeer in Geestmerambacht door JOHAN VAN OLDENBARNEVELD" toch, betoogt hij „hoe de overeenkomst tusschen de deelhebbers was aangegaan bij onderhandsche acte, zonder eenige medewerking van de overheid, zoodat het geheel een burgerrechtelijke inrichting bleef", in weerwil dat de machtiging tot bedijking zelve van het openbaar bestuur was uitgegaan [5]). Evenzoo vermeldt hij een opmerkelijk geval waarin de Molenpolder van de Niedorperkogge [6]) — en op zoodanige molenpolders vestigt ook Mr. VAN LOON meer in het bijzonder de aandacht voor de staving van zijn gevoelen [7]) — uitging van de belanghebbende grondeigenaren zelve, die meenden dat zij hunne

---

[1]) t. a. p. blz. 148.
[2]) Grondreglement 1e stuk blz. 124.
[3]) Gids 1880 4e stuk, blz. 167, in zijn recensie van het werk van Mr. GEERTSEMA.
[4]) T. a. P. blz. 27 en 28.
[5]) Verslagen en Aanteekeningen der K. A. v. W. Reeks 3. Deel II. (1885) blz. 41—48.
[6]) Dijks- en molenbesturen blz. 360 enz.
[7]) Grondreglement 1e Stuk, blz. 124.

bijzondere belangen wel buiten het openbaar gezag om konden regelen; maar die weldra de ervaring opdeden, dat de zaken in de war liepen, en daarom van de overheid vroegen en verkregen, dat hunne Molengemeenschappen onder de hoede „van het openbaar „gezag zouden worden gesteld, en als publiekrechtelijke vereenigingen „zouden worden erkend." Overigens blijkt ook nog uit de behandeling van de zg. „Keurenwet" 1893—1894, No. 76; 1894—1895 No. 24 voldoende, dat het bestaan van polders, die geen publiekrechtelijk karakter of bevoegdheid hebben, ook destijds niet werd voorbij gezien. Al moge nu, dit is niet te ontkennen, sommige der voormelde deskundige schrijvers wat meer ruimte hebben toegekend aan het aanwezig zijn geweest van zoodanige burgerrechtelijke vereenigingen dan Mr. De Vries deed, tegenover de bewering van den één staat toch niet eene volstrekte ontkenning van den anderen, zoodat Mr. Jacobi misschien uit dàt oogpunt niet geheel ongelijk had van te gewagen van „de ijdele twistvraag of de waterschapsbesturen àl dan niet openbare besturen zijn." Maar hoe dit ook zijn moge, het komt mij vóór, dat ook door de velerlei bijdragen en onderzoekingen van Mr. De Vries wordt gestaafd de waarheid van hetgeen Thorbecke betoogde bij de behandeling der wet van 1855, „dat van de 1000 polders, er 990 of misschien 999 berusten op „uitdrukkelijke toestemming en formatie van het openbaar „gezag". Meent men te kunnen volhouden dat de door Thorbecke gekozen cijfers wat héél sprekend moeten worden geoordeeld, óók omdat de rechtstoestand der polders zich niet in alle gewesten op denzelfden voet ontwikkelde — en, in het licht der geschiedenis, pleit daarvoor veel — men neme daarvoor wat minder sterk getuigende in de plaats; maar voor de groote meerderheid onzer polders blijft de stelling van bovengemelden Staatsman zooals hij die ontwikkelde, naar mijn oordeel althans, *juist*; en ik acht het eene verdienste van De Vries, dat hij dit nader en met bewijzen heeft in het licht gesteld" [1]).

Belangrijk zijn in de tweede plaats zijne beschouwingen aangaande het onderhoud van dijken, enz. bij wijze van eigen hand- en spandiensten door hoefslagplichtigen, de nadeelen daarvan en de mid-

---

[1]) Vgl. omtrent deze vraag ook nog Jhr. Mr. Quarles van Ufford, Handleiding, enz., 1851, bl. 7 en vlgg.

delen tot het brengen van verandering daarin. Dit stelsel dat in sommige provinciën nog tot het midden dezer eeuw — en zelfs nu nog — voortbestond was evenwel reeds vroeg proefondervindelijk als verkeerd bewezen; doch telkens bleek wederom de voorkeur daaraan door, zij het dan ook kortzichtige, besturen toegekend, welke eene duurzame vervanging daarvan in den weg stond.

Zoo bevatte bv. de ordonnantie van MAXIMILIAAN en PHILIPS van 1493, omtrent de vier Noorderkoggen, reeds de afschaffing van dit stelsel, maar reeds in 1497 wisten de vroegere hoefslagplichtigen zelven den vorigen toestand te doen herstellen; zijnde echter wegens de nieuwe rampen wederom daardoor teweeggebracht, door de ordonnantiën van MAXIMILIAAN en KAREL in 1510 die afschaffing weder verordend [1]; en het was JOHAN VAN OLDENBARNEVELD, die bij de bedijking van den Diepsmeer in 1595 voor het eerst het stelsel van onderhoud uit ééne hand, op kosten van de onderhoudplichtigen, bij bedijkingen aannam, zoodat dit niet, zooals men meende, voor het eerst bij de bedijking — of wellicht liever „herbedijking" — van de Zijpe, in 1596 heeft plaats gehad. [2]

Als een bewijs hoe ingeworteld die voorkeur voor eigen onderhoud was, had DE VRIES ook nog kunnen wijzen op de geschiedenis van de wet van 31 Januari 1810, betreffende de wijze, waarop, en de fondsen waaruit voortaan de dijken zouden worden onderhouden [3], bij welker artikel 2 het onderhoud van dijken en werken door eigen hand- of spandiensten van particulieren voor goed afgeschaft werd verklaard en door contributiën in geld werd vervangen. Ook de schets eener waterstaatswet door VAN HOGENDORP opgenomen in zijne Bijdragen, deel IV blz. 210, vlgg., liet bestendiging van arbeid in natura slechts toe „na een grondig onderzoek en volgens advies van het bestuur."

In weerwil daarvan werd daaraan niet algemeen de hand gehouden, en het verzet daartegen werd gaandeweg zelfs zoo sterk, dat de — trouwens niet tot stand gekomen — ontwerp waterstaatswet van 13 Februari 1819 [4] de eigen hand- en spandiensten waar-

[1] Zie een drietal ordonnantiën betreffende den West-Frieschen Zeedijk, in Verslagen en Mededeeling van Oud. Vad. Recht Deel II, blz. 216.

[2] Verslagen Kon. Akademie. Reeks 3. Deel 2 blz. 51 bovenvermeld.

[3] Zie van HAMELSVELD Ned. Pandecten deel III blz. 1 en vlgd en koninklijke Courant van 22 Juni 1810.

[4] Vgl. „Eene waterstaatswet in 1819 door Jhr. DE JONGE. Bijdragen BOER, enz. deel XX blz. 1 en volgd.

7*

lijk weder in wezen liet! Toen dan ook de wet van 1810 bij de wet van 1835 (Staatsblad N°. 7) werd ingetrokken was afschaffing dier diensten nog slechts in Holland, Utrecht en Overijsel — en dan nog slechts zeer onvolledig — ter hand genomen. Eerst na 1848 werd aan die afschaffing waar zij nog niet had plaats gehad met kracht de hand geslagen, maar zooals blijkt uit de voorrede der tweede uitgave van de „Zeeweringen en Waterschappen" was men daarmede zelfs in Noord-Holland nog tusschen 1864 en 1894 druk bezig, terwijl b.v. art. 115 van het vigeerend Reglement op de waterschappen in Utrecht van 1856, zoodanig onderhoud in natura, waar dit bestaat, nog blijft toelaten, maar zonder dat die mag worden *verzwaard*, en behoudens recht tot afkoop.

Een derde belangrijk punt, door zijne onderzoekingen in het licht gesteld, was de verschillende wijze van samenstelling der dijksbesturen. Hij toonde aan [1]) hoe in Kennemerland de zelfregeering der dorpen daarbij op den voorgrond stond, „zoodat volgens Kennemerrecht Schout en Schepenen tevens heemraden waren op den dijk," terwijl in West-Friesland zich allengs het gezag van het opperbestuur krachtiger deed gelden en het denkbeeld gold: een dijkgraaf als man van den Landheer; heemraden door of namens dezen als rechters aangewezen; en waarschappen als vertegenwoordigers der dorpen.

Eerst bij de instructie voor de Gemeentebesturen in de Bataafsche Republiek, door het vertegenwoordigend lichaam op 9 Juni 1800 vastgesteld, werd de scheiding tusschen waterschaps- en dorpsbesturen algemeen uitgesproken, hetgeen echter eerst nà de invoering der gemeentewet van 1851 werd verwezenlijkt.

Dat de „wegen" wel degelijk van oudsher een onderwerp van waterschapszorg zijn geweest, stelde hij herhaaldelijk in 't licht; o. a. in zijne, door mij hooggewaardeerde, recensie van mijn in 1872 uitgekomen werk over de wegen [2]).

---

[1]) Dijks- en Molenbesturen blz. 15; 44; etc.
[2]) Bijdragen Boer, enz. deel XVIII blz. 90 enz.
Zoo ook Mr. Jacobi, t. a. p. blz. 149.
Zie ook b.v. het K. B. van 24 Jan. 1864 (R. v. St. 1864, bl. 29).

Ten slotte wensch ik er nog even op te wijzen, welke vruchten de studiën van De Vries ook rechtstreeks voor de jurisprudentie opleverden. In 1862 en 1863 werd aan de Rechterlijke Macht de vraag onderworpen of het polderbestuur van den Berkmeer keurbevoegd was en mitsdien viel onder de wet van 1855 (Stblad. N°. 102) [1]). De kantonrechter van Alkmaar meende van ja! zijn ambtgenoot van Medemblik van neen! en de zienswijze van dezen laatste werd door de Rechtbank te Alkmaar en den Hoogen Raad zelven gedeeld. Uit een nauwgezet onderzoek in het geheele archief van den Berkmeer bewees De Vries echter dat wel degelijk ook gemeld polderbestuur van oudsher het recht had gehad om keuren te maken, en dat dus de beslissing der Rechtbank, die zulks had ontkend, niet juist was.

De Hooge Raad had voorts beweerd, dat als die polder wèl het recht van keuren maken had gehad, dan ook de aanstelling van zijn Dijkgraaf onder de Republiek door de Rekenkamer, en onder vigueur der K. B. van 1822 (N°. 7) en 1850 (N°. 16) door den Koning had behooren te geschieden, zoodat het bestuur dan, in elk geval, op onwettige wijze was samengesteld, en ook hiervan toonde De Vries de onjuistheid aan. De benoeming van den Dijkgraaf was toch niet aan de Staten of de Rekenkamer toekomende geweest, maar behoorde tot de bevoegdheid van den Heer der heerlijkheid waaronder de Polder gelegen was, zoodat het Koninklijke Besluit van 1822 daarop ook niet toepasselijk was en het tegenwoordig bestuur dus alleszins wettig samengesteld was.

Boven alles staat ongetwijfeld zijn: „Dijks- en Molenbesturen in Holland's Noorderkwartier, onder de Grafelijke Regeering en gedurende de Republiek," uitgegeven door deze Akademie deel X, blz. 1—638, hierboven reeds herhaaldelijk aangehaald, en ook De Vries zelf beschouwde dit als zijn best geslaagde werk. Het zeer gunstig rapport dienaangaande van de Commissie uit deze Akademie bestaande uit de heeren v. d. Bergh, De Jonge, Buys, is van 13 Maart 1876. Ook deze arbeid deed op menig punt een ander licht opgaan; zoo b.v. omtrent den aard en omvang van het Boezemrecht," (blz. 340), alsook ten betooge dat nergens in het Noorder-kwartier nevens de ongebouwde eigendommen, ook de ge-

---

[1]) Verslagen dezer Akademie deel X blz. 75 en vlgg.

bouwde met het onderhoud van den dijk waren belast (221) [1]). Zoodanige aanslag van de gebouwde eigendommen was trouwens ook voorheen volstrekt niet algemeen, en eerst de Wet van 1810 en de ontwerpwet van 1819 wenschten dit als regel — zij het dan ook subsidiair — bepaald te zien.

Ook de schets eener waterstaatswet van VAN HOGENDORP, hierboven door mij vermeld, bevatte een subsidiairen aanslag der gebouwde eigendommen. Aanslag ook van de gebouwde eigendommen, als zoodanig — de grond zelf waarop die staan, en bijbehoorende tuinen wèl, voor zooverre niet vallende onder uitzonderingen — in de dijks- en polderlasten heeft overigens, naar ik meen, ook thans nog slechts in enkele provinciën plaats.

In Friesland krachtens de verordening der Staten tot vervanging der Floreenen door het kadastraal inkomen als maatstaf van onderhoudsplichtigheid en stembevoegdheid bij de waterschappen laatstelijk gewijzigd in 1884 (BOOGAARD 18de Vervolg, blz. 152 en 21ste, blz. 91); voor de zeewerende waterschappen vervangen door het reglement opgenomen in Prov. Blad 1892, No. 76. Bij dat van 1893, No. 108 vlgg., is voor laatstgenoemde eene verhouding in den aanslag tusschen gebouwde en ongebouwde eigendommen ingevoerd in dier voege dat voor laatstgemelde het geheele kadastraal inkomen, voor eerstgemelde, al naar hun aard, het $^1/_2$, $^1/_3$ of $^1/_4$ wordt in rekening gebracht.

In Overijssel, behoudens uitzonderingen in bijzondere reglementen, krachtens het grond-reglement voor de waterschappen van 1880 (Prov. Blad No. 8). In Noord-Brabant eindelijk alléén dàn, als het bijzonder Reglement zulks bepaalt, zooals b. v. geschiedde bij het bijz. Reglement voor den polder van Bergenshuizen (Prov. Blad 1884 No. 4), volgens welk de gebouwde eigendommen, relatief, zelfs zwaarder worden getroffen dan de onbebouwde.

Onze wet op de Calamiteuse polders van 1870 (Stbl. 119) eischt dien aanslag van gebouwde eigendommen echter niet.

Overigens volsta ik met ten opzichte van voormeld werk, naar den inhoud van het rapport der bovenvermelde Commissie te verwijzen.

Wat DE VRIES als lid dezer Koninklijke Akademie is geweest zal ik wel niet behoeven te herinneren.

---

[1]) Vgl. mede de Nota van DE VRIES, ter zake, in Bijl. L der Not. van Nov. 1859; alsmede het Rapport van eene Commissie uit de Staten, in Not. 1 Nov. 1859, blz. 12, ten betooge „dat in Noord-Holland altijd de regel gold, dat in de dijkslasten alleen de grond wordt aangeslagen, en niet wat daarop was getimmerd of gebouwd."

Reeds op 2 Mei 1857, en dus op 39-jarigen leeftijd, als zoodanig benoemd, woonde hij hare vergaderingen zooveel maar eenigszins mogelijk bij; en talrijke bijdragen van zijn hand in de Verslagen en Verhandelingen opgenomen getuigen van de voorliefde en toewijding door hem aan deze instelling van wetenschap toegedragen. In 1888 bij bereikten 70-jarigen leeftijd werd hij haar rustend lid.

Met zijn ontslag als voorzitter der staatscommissie voor waterstaatszaken eindigde, zooals ik reeds hierboven schetste, zijn openbare loopbaan, ook waar hij nog van enkele besturen en vereenigingen een hooggewaardeerd medelid bleef. Ook bij verminderende lichaamskrachten bleef zijn geest echter onverzwakt, bleef de hem aangeboren welwillendheid hem kenmerken en konde ieder, die het voorrecht had hem op zijne wandelingen in de Residentie, of wel op de societeit „de Besognekamer", die hij schier dagelijks gedurende eenige oogenblikken placht te bezoeken, te ontmoeten, op een vriendelijk woord of een gezellig onderhoud blijven rekenen.

In de laatste helft van Februari 1900 werd hij ongesteld, zonder dat zulks evenwel ernstige bezorgdheid scheen op te wekken. Zijne dagen waren echter geteld, zijn levenstaak was afgesponnen; en in den vroegen morgen van Zondag 4 Maart d. a. v. sliep hij in zonder strijd, zonder lijden, om niet meer te ontwaken.

Benijdenswaardig einde van een, over het geheel, gelukkig leven! Want al werden ook hem daarin beproevingen niet gespaard; al was teleurstelling ook zijn deel, zijn leven was, gelijk hij zelf dankbaar placht te erkennen, gezegend geworden boven dat van velen.

In het huiselijke — wie op 5 Mei 1897 het gouden echtpaar, omringd door kinderen en kindskinderen kwam begroeten, kreeg daarvan niet bij vernieuwing den levendigsten indruk? — door de liefde en toewijding der zijnen; in het maatschappelijke door de ondubbelzinnige bewijzen van vertrouwen welke hem zoowel door de Kroon, die hij zonder nevenbedoelingen met raad en daad heeft gediend, als door zijn medeburgers, die hij nimmer naar den mond sprak, als om strijd zijn geboden.

Indien ik, ten slotte, mij zelven nog eens de vraag stel door welke omstandigheden meer in het bijzonder dat leven in zoo hooge mate zich zelven en anderen tot zegen is geweest, dan ware mijn ant-

woord: om tweeërlei redenen, aan uitwendige en aan inwendige gegevens ontleend.

Uitwendige oorzaak was, dat De Vries geheel heeft gepast in de lijst van zijn tijd. Zijne voorliefde voor staatsrechtelijke studie en practijk, viel — ik wees hierop reeds boven — samen met de hervorming van geheel ons Staatswezen, welke strekte tot versterking van den volksinvloed op het Bestuur van 's Lands zaken, tot uitbreiding van het zelfbestuur in Provincie, Gemeente en Waterschap; en zoo tot duurzame bevestiging van den band tusschen Volk en Vorst.

Innerlijke gegevens daartoe waren gelegen in geheel zijn persoonlijkheid.

Nòch door ongewone daden, — vaak meer het gevolg van plotselinge aandoeningen of indrukken, dan van beraden overleg —; ook niet door treffende gezegden — vaak strekkende tot zelfverheffing, ten koste niet zelden van anderen — zal hij blijven voortleven; zijn aanspraak daarop rust op hechteren grondslag.

Bescheiden, zonder uiterlijk vertoon daarvan, stelde hij zich nimmer op den voorgrond, maar vormde hij door zijne degelijke wetenschappelijke en practische kennis in elken kring waarin hij arbeidde de drijvende kracht, die anderen aanspoorde en opwekte tot de plichtsbetrachting die hem zelven steeds kenmerkte.

Steeds er naar strevende in alles te bevorderen en te betrachten, wat hij zelf voor recht en waarheid had erkend, — en daardoor soms zelfs eenigszins stroef in de behandeling van zaken — waardeerde hij niettemin ten volle ieders, van de zijne afwijkende, overtuiging; en boezemde hij daardoor allerwege eerbied en vertrouwen in. Daardoor is De Vries, in zijn ambtelijken, maatschappelijken en bijzonderen omgang de in waarheid beminnelijke man geweest, dien wij allen, zonder onderscheid, hebben gekend, geëerd, en geliefd; en daardoor zal zijne nagedachtenis, als die van een Rechtvaardige, blijven voortleven, hèm tot eer, en moge het zijn velen tot voorbeeld!

Ik heb gezegd.

10 *December* 1900.

J. ROELL.

LIJST DER GESCHRIFTEN

VAN

MR. G. DE VRIES AZN.

1°. Historia introducti in Provincias, quas deinceps Respublica Belgii Uniti comprehendit, Juris Romani. 1839.

2°. Specimen de foenoris nautici contractu jure Attico. 1842.

3°. Dagvaarding van een afwezige ten einde hem vermoedelijk overleden te doen verklaren, art. 523 B. W. in: Rechtsgeleerd Bijblad 1842, bl. 45, vlgg.

4°. Mr. P. MABÉ JR. en Mr. G. DE VRIES AZN.: „de Wet op het Notarisambt toegelicht; 1843.

5°. Over de rechten van den schuldeischer van eenen beneficiairen boedel, in Ned. Jaarboeken van Rechtsgeleerdheid en Wetgeving VI^de^ deel, 2e stuk, bl. 239, vlgg. 1844.

6°. De Wetgevende Macht der plaatselijke besturen, naar artikel 153 der Grondwet; 1846.

7°. Over het begrip van belasting met opzicht tot de wetgevende macht der plaatselijke besturen, in: Opm. en Meded. betreffende het Ned. Recht, 5de Jaargang, bl. 133, vlgg.; 1849.

8°. Conservatoir beslag op onroerende goederen; in Opm. en Meded. betreffende het Ned. Recht, bl. 111, vlgg.; 1852.

9°. De Provinciale Verordeningen van Noord-Holland, met eene voorrede; 1852.

10°. Het Hoogheemraadschap van den Hondsbossche en Duinen tot Petten, Oorsprong en Geschiedenis van de inrichting des Bestuurs; in: N. Bijdr. van Rechtsgeleerdheid en Wetgeving, Deel V, stuk 3, bl. 401; 1855.

11°. De zeeweringen en waterschappen van Noord-Holland; 1864; en

11*bis*. hetzelfde werk, twéede uitgave, bewerkt door Jhr. Mr. Schorer, Commissaris der Koningin in de provincie Noord-Holland, 1894.

12°. De kaart van Holland's Noordkwartier in 1288; (1864); opgenomen in de Verhandelingen der Kon. Akad. v. Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Derde Deel, 1865.

13°. De polderbesturen van den Berkmeer en den Slootgaard. Bijdrage tot de geschiedenis der bedijkingen; in de Verslagen en Meded. der Kon. Akad. van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Deel X, Eerste Reeks, bl. 75, vlgg. 1866.

14°. Nieuwe bijdrage tot de geschiedenis van het Hoogheemraadschap van den Hondsbossche en Duinen tot Petten, in: Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akad. van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Deel XII, bl. 337, vlgg. Eerste Reeks; 1869.

15°. Beoordeeling van „het Reglement op de wegen in de „provincie Utrecht met geschied- en rechtskundige aanteekeningen, „1872, door Jhr. Mr. J. Röell" in: Bijdragen tot de kennis van Staats-, Provinciaal- en Gemeentebestuur in Nederland, Deel XVIII; 1873.

16°. Het dijks en molenbestuur in Holland's Noorderkwartier onder de Grafelijke Regering en gedurende de Republiek; opgenomen in de Verhandelingen der Kon. Akad. van Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Deel X, bl. 1, vlgg. 1876.

17°. Beoordeeling van het werk van Mr. C. G. Geertsema,

advocaat te Groningen „De Zijlvestenijen in de Groninger Omme-„landen; 1879" in de: Gids van 1880, N°. 4, bl. 158, vlgg.

18°. Bedijking van den Diepsmeer en den Tjaarlingermeer in Geestmerambacht, door JOHAN VAN OLDENBARNEVELT, c. s. in: Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akad. v. Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Derde Reeks, Deel II, bl. 39, vlgg. 1885.

19°. Ordonnantie op den Zeedijk van Petten af tot Beverwijk toe, dd. 1534, in: Verslagen van de Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oude Vaderlandsche Recht, Deel I, bl. 42, vlgg. 1885.

20°. Oude Dijks-verstoelingen of verhoefslagingen, in: Verslagen der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het oude Vaderlandsche Recht, Deel I, bl. 287, vlgg. 1885.

21°. De Rijndijk en de duinen te Petten; in: Verslagen en Mededeelingen der Kon. Akad. v. Wetenschappen, Afd. Letterkunde, Derde Reeks, Deel III, bl. 7, 1887.

22°. De instelling van het Heemraadschap van Nieuwer-Amstel. in: Verslagen en Meded. der Kon. Akad. van Wetenschappen, Derde Reeks, Deel VII, bl. 237, vlgg. 1890.

23°. Een drietal Ordonnantieën betreffende den West-Frieschen Zeedijk; in: Verslagen der Vereeniging tot uitgave der bronnen van het Oude Vaderlandsche Recht, Deel II, bl. 209, vlg. 1892.